

Måndagen den 9 december

Kl. 12.00

*Om den politiska ut-
vecklingen i Turkiet*

Förhandlingarna leddes till en början av andre vice talmannen.

1 § Justerades protokollet för den 29 november.

2 § Andre vice talmannen meddelade att Sven Henricsson (vpk) denna dag återtagit sin plats i riksdagen, varigenom Jan Jennehags uppdrag som ersättare upphört.

3 § Svar på interpellation 1985/86:45 om den politiska utvecklingen i Turkiet

Anf. 1 Utrikesminister STEN ANDERSSON:

Herr talman! Hans Göran Franck har frågat mig om hur jag bedömer utvecklingen i Turkiet, och om vilka åtgärder regeringen avser vidta för att den demokratiska utvecklingen skall påskyndas och för att de mänskliga rättigheterna skall respekteras i Turkiet.

I ett svar på en interpellation från Hans Göran Franck om situationen i Turkiet för drygt ett år sedan kunde dåvarande utrikesminister Bodström konstatera att utvecklingen i landet uppvisade delvis motstridiga tendenser. Fler partier än tidigare tilläts delta i det politiska livet samtidigt som de två stora partier, som dominerade det politiska livet under 1970-talet, fortfarande var förbjudna. Turkiet hade ett fungerande parlament, men debatten där och även i massmedia var dämpad. Vidare påpekades att de drastiska inskränkningar i grundläggande fri- och rättigheter som genomfördes när militären grep makten i Turkiet år 1980 i hög grad präglade det turkiska samhällslivet trots återgången till ett civilt regeringsskick. I större delen av landet rådde alltjämt militära undantagslagar.

Utvecklingen därefter har på många sätt inneburit fortsatta steg mot demokrati, och tempot i denna utveckling kan sägas ha ökat under de senaste månaderna.

Debatten i press och parlament är numera öppen, och kritik mot regeringen kan framföras. Pressens frihet är i huvudsak återställd. Samtidigt har myndigheterna möjlighet att ingripa i de provinser, där undantagslagarna fortfarande gäller, även om man i praktiken inte förefaller göra det.

Även de restriktioner i yttrandefriheten som gäller främst för politiker som var aktiva vid militärens maktövertagande år 1980 är formellt i kraft, men några ingripanden görs numera inte för att upprätthålla dem. Politiska ledare, som de tidigare premiärministrarna Bülent Ecevit och Süleiman Demirel, uppträder visserligen försiktigt men deltar ändå i debatten.

Nyligen hävde den turkiska regeringen det militära undantagstillståndet i ytterligare åtta provinser och ersatte det med civilt undantagstillstånd. Därmed gäller de militära undantagslagarna i nio provinser och civila undantagslagar i 16 provinser. Normal lagstiftning praktiseras i 42 av Turkiets 67 provinser. De provinser där de militära undantagslagarna alltjämt är i bruk är belägna i östra och sydöstra Turkiet.

Nya oppositionspartier har tillkommit, bl. a. det av Ecevit inspirerade Democratic Left Party. Dessa partier håller nu på att bygga upp sin organisation. Även om parlamentet är ofullständigt och inte representerar den samlade folkviljan, har de nya partierna inneburit ett nytt inslag i det parlamentariska livet. Det är parlamentet som i realiteten är centrum för den fortsatta demokratiseringsprocessen. Det är här beslut fattas om amnesti och ändringar i den konstitution och de lagar som militären lämnat efter sig.

Samtidigt finns många fortsatt negativa drag i den politiska situationen i landet.

Dödsstraff utdöms fortfarande i regel för mord och bombattentat. Inga dödsdomar har dock verkställts sedan drygt ett år tillbaka.

Amnesty International har dokumenterat en rad fall av tortyr och misshandel också på senare tid. Det är svårt att uttala sig om i vilken utsträckning tortyr och misshandel förekommer trots att det är förbjudet. Tortyr torde framför allt tillgripas under polisförhör. Det bör emellertid noteras att myndigheterna på olika sätt ingriper mot dem som misstänks för tortyr. I flera fall har misstänkta ställts inför rätta och dömts.

Rättegångarna mot de fackföreningsmedlemmar som tillhör organisationen DISK, Fredsförbundet och de 59 intellektuella fortsätter. Flertalet av de åtalade är dock försatta på fri fot.

Den fackliga verksamheten är starkt beskuren. Inga framsteg har gjorts när det gäller den fackliga friheten. Fackföreningarna tillåts inte heller samarbeta med de politiska partierna. Några ändringar i denna lagstiftning uppges inte heller vara aktuella.

Sammanfattningsvis kan man om utvecklingen i Turkiet konstatera att framsteg gjorts i demokratiseringsprocessen, särskilt under de senaste månaderna. Samtidigt kvarstår ändock väsentliga inskränkningar i de demokratiska fri- och rättigheterna.

Sverige anmälde tillsammans med Danmark, Frankrike, Nederländerna och Norge i juli 1982 Turkiet till kommissionen för de mänskliga rättigheterna för brott mot vissa artiklar i den europeiska konventionen om de mänskliga rättigheterna. Anmälan avser brott under perioden den 12 september 1980 – den 1 juli 1982. Enligt artikel 28 i nämnda konvention skall kommissionen bl. a. ställa sig till parternas förfogande i syfte att nå en överenskommelse på grundval av respekt för de mänskliga rättigheterna, sådana de definierats i konventionen.

Med stöd av denna bestämmelse inleddes i juli 1984 under medverkan av

en delegation från kommissionen överläggningar mellan parterna för att undersöka om det fanns förutsättningar för en uppgörelse. De berörda länderna har lämnat sina synpunkter till kommissionen, som enligt uppgifter som jag fått i dag tagit ställning i frågan under sin nu pågående session i Strasbourg.

Enligt regeringens uppfattning är de framsteg som gjorts i demokratisk riktning positiva men inte tillräckliga. Regeringen kommer att noga följa utvecklingen i landet, särskilt inom Europarådets ministerkommitté. Vidare kommer regeringen att utnyttja de tillfällen som ges att framföra sin uppfattning om situationen i Turkiet till turkiska vederbörande. Det är i en dialog som kritik bäst kan framföras och därmed bidra till att påskynda en demokratisk utveckling i Turkiet.

Anf. 2 HANS GÖRAN FRANCK (s):

Herr talman! Jag tackar utrikesministern för svaret på min interpellation. Då det gäller bedömningen av utvecklingen i Turkiet sammanfaller regeringens uppfattning i väsentliga hänseenden med vad jag framfört i min interpellation.

Mer än fyra år har gått sedan militärjuntan under ledning av dåvarande generalen och nuvarande presidenten Kenan Evren grep makten i Turkiet genom en statskupp. Trots den långa tid som förflutit sedan dess har ännu inte undantagslagarna hävts. Europarådets parlamentariska församling har vid upprepade tillfällen krävt att undantagstillståndet skall hävas i hela landet. Det är särskilt allvarligt att undantagslagar alltjämt råder i de fem större städerna, bl. a. Ankara och Istanbul. Det är sant att inte mindre än nio provinser har undantagstillstånd av militär beskaffenhet.

Turkiets premiärminister Turgut Özal förklarade den 4 april 1985 att han hoppades att Turkiet skall kunna häva det militära undantagstillståndet helt inom 18 månader. Det betyder att så förhoppningsvis skulle ske senast i oktober 1986. Men någon bestämd utfästelse därom har inte lämnats. Inga löften har getts om hävande av det civila undantagstillståndet. Inte heller vet vi om man avser att ersätta det militära undantagstillståndet med civila undantagslagar i likhet med vad som skedde den 19 november i år i vissa provinser.

Det måste klart uttalas att inget undantagstillstånd längre är försvarligt, inte ens med hänsyn till den undantagsregel som finns i artikel 10 i Europakonventionen. Det löser inte problemen i Turkiet utan hindrar en demokratisk utveckling med full respekt för de mänskliga rättigheterna enligt Europakonventionen. En uppgörelse med Turkiet enligt artikel 28, som utrikesministern berört, måste bygga på en klar och bestämd tidsangivelse för upphävande av alla undantagslagar i hela landet.

Det är riktigt att debatten i press och parlament är mer öppen och att kritik mot regeringen kan framföras. Men det måste samtidigt framhållas att pressen fortfarande är starkt kontrollerad genom en blandning av censur och självcensur. Tidningarna vet var gränserna går och efterhör censurmyndigheternas uppfattning i tveksamma fall för att undgå ingripanden. En lång rad samhällskritiska och skönlitterära böcker är alltjämt förbjudna. För militären är det dock viktigast att man inte kritiserar militärstyret under tiden

1980–1983 och inte uttalar sig på sådant sätt att man riskerar en återgång till politiska förhållanden som rådde före militärkuppen.

Ett upphävande av nuvarande censur och politiska restriktioner för Ecevit och Demirel skulle inte bara vara en klar demokratisk markering, utan skulle också bekräfta att man inte vill utnyttja dessa repressiva bestämmelser för att kunna utöva en indirekt och otillbörlig press på opinionen. När det gäller frågan om återställande av de grundläggande demokratiska fri- och rättigheterna, bör även tilläggas att partier som står på marxistisk grund är helt förbjudna, vilket inte är fallet i något annat land anslutet till Europarådet.

I interpellationssvaret påtalas med rätta att inga framsteg gjorts när det gäller den fackliga friheten, som är mycket starkt beskuren. Särskilt allvarligt är att den långvariga dialog som förekommit med de turkiska myndigheterna, bl. a. från ILO:s sida, inte lett till någon förändrad inställning hos den turkiska regeringen beträffande den fackliga friheten. Europarådet har gång på gång framställt krav på facklig frihet. Över huvud taget måste organisations-, mötes- och demonstrationsfriheten säkras i lag och tillämpning. Paragraferna 141 och 142 i strafflagen är inte acceptabla ur demokratisk synpunkt, då de öppnar vägen för renodlade politiska och antifackliga rättegångar.

Vid ett studiebesök som jag gjorde i Turkiet för en dryg månad sedan fick jag bekräftat att advokat kåren får nära nog dagliga rapporter om förekomsten av tortyr samt annan brutal och förnedrande behandling, främst i samband med polisförhör. Det förekommer alltjämt stor rädsla för att göra angivelser om tortyr. Men trots detta har enligt den parlamentariska fängelsekommissionen 917 anmälningar gjorts därom under de fyra år som gått efter militärkuppen. Visserligen är tortyr förbjuden, men de åtgärder som vidtagits för att förebygga och beivra tortyren är helt otillräckliga. Försvarsadvokaterna tillåts inte biträda sina klienter i samband med polisförhör. En försvarare kan inte heller tala i enrum med sin klient. Det turkiska advokatsamfundets uppfattning att förekomsten av tortyr är utbredd synes vara välgrundad och bekräftas av andra källor, bl. a. frivilna fångar och arresterade.

Frågan om amnesti är en angelägenhet för den turkiska regeringen och parlamentet. En allmän amnesti skulle vara en viktig åtgärd för att skapa tilltro till de turkiska myndigheternas åtgärder för en återgång till demokrati.

Utrikesministern säger i sitt svar att de berörda länderna, som gjort anmälan mot Turkiet, har lämnat sina synpunkter till kommissionen och att den kommer att ta ställning i frågan under sin pågående session i Strasbourg – nu sade utrikesministern att detta ställningstagande redan har gjorts. I interpellationssvaret anger utrikesministern inte vilka synpunkter som framförts från svensk sida. Jag undrar därför om utrikesministern är beredd att ange vilken hållning regeringen har intagit och vad beslutet i Strasbourg gått ut på.

Anf. 3 Utrikesminister STEN ANDERSSON:

Herr talman! Som Hans Göran Franck framhöll är regeringen och Hans Göran Franck eniga i bedömningen av tillståndet och utvecklingen i Turkiet. Man har kommit en bit på väg i demokratisk riktning, men än återstår mycket

att göra i Turkiet innan landet uppfyller de krav som uppställs i konventionen om de mänskliga fri- och rättigheterna.

Jag skall gärna svara på Hans Göran Francks sista fråga om resultatet av den anmälan till Europarådets kommission för de mänskliga rättigheterna som Danmark, Frankrike, Nederländerna, Norge och Sverige gjorde i juli 1982.

Processen har nu – det blev klart i dag kl. 12 – lett till en uppgörelse mellan anmälarna och Turkiet. I det förslag som föreligger gör Turkiet utfästelser vad gäller, för det första, säkerställandet av att tortyr inte skall förekomma i landet och, för det andra, hävandet av det militära undantagstillståndet. För det tredje har den turkiska regeringen uttryckt sin avsikt att genom förslag till parlamentet ta upp frågan om amnesti för grupper som omfattas av den tidigare militärregeringens tvångsåtgärder. Detta får sammantaget ses som en framgång.

Man skall vidare inte bortse från den stora betydelse målet haft genom att under den jämförelsevis långa period som målet har pågått tvinga turkarna att beakta frågorna om mänskliga rättigheter, MR-frågorna, avsevärt mer än som annars hade varit fallet.

Överenskommelsen kan inte heller betraktas som en avslutning, utan skall i stället ses som början på en period då kommissionen för de mänskliga rättigheterna får möjlighet att aktivt medverka till en förhoppningsvis fortsatt förbättring av MR-situationen i Turkiet. Landet får också tillfälle att demonstrera sin uttryckliga vilja vad gäller införandet av amnesti och förbättringar på de områden som jag har nämnt.

En uppgörelse innebär inte att Turkiet kan anses uppfylla de krav på demokratisk ordning som bl. a. ställs i Europarådets stadga. Det innebär inte heller att Sverige upphör med sin bevakning av utvecklingen i Turkiet på MR-området. Sverige kommer fortsatt att noga följa dessa frågor, särskilt i Europarådets ministerkommitté. Den turkiska regeringen har åtagit sig att till kommissionen periodiskt rapportera om tillståndet i dessa avseenden i Turkiet.

Alternativet till en uppgörelse hade varit att Sverige, möjligen ensamt, i kommissionen fått fortsätta förfarandet med sikte på en slutrapport. Denna rapport skulle därefter ha överlämnats till Europarådets ministerkommitté för ställningstagande till om kränkning av konventionen har skett under perioden 1980–1982. För ett sådant beslut fordras emellertid två tredjedels majoritet. Det är ytterst osannolikt att en dylik majoritet skulle gå att uppnå i dagens läge.

Anf. 4 HANS GÖRAN FRANCK (s):

Herr talman! Det finns brister i det förfarande som tillämpas med anledning av en anmälan till kommissionen. Det har nu gått lång tid sedan den nu aktuella anmälan gjordes. Bestämmelserna är dessutom sådana att man endast får åberopa de förhållanden som rådde före tiden för anmälan. Bristerna är sådana att jag anser att regeringen skall verka för att bestämmelserna ändras.

Jag känner till att en del av de anmälade länderna har varit benägna att gå med på en uppgörelse, och det är därför i viss mån förstäligt att också den

svenska regeringen har valt att gå den vägen. I den situationen är det mycket angeläget att poängtera hur betydelsefullt det är att opinionen, påtryckningarna och meningsyttringarna fortsätter. Det är inte godtagbart att det inom Europarådets ram finns en dubbelstandard i fråga om kraven på parlamentarisk demokrati och de mänskliga rättigheterna.

När det gäller frågan om amnesti, som jag redan har berört, undrar jag om den turkiska regeringen verkligen har gjort några utfästelser beträffande förslaget om en allmän eller i vart fall bred amnesti. Det är riktigt att det till sist är inom parlamentet som initiativ skall tas och slutgiltiga ställningstaganden göras. Jag vet att det inom oppositionen finns en stark opinion för en bred amnesti, men regeringen har på den punkten, om nu den politiska viljan finns att ge en bred amnesti, varit alltför återhållsam, och den rider på bestämmelser i konstitutionen som inte är godtagbara.

Jag uppfattar Sten Anderssons kompletterande svar beträffande undantagstillståndet så att den turkiska regeringen även i detta fall är vag då det gäller preciseringar av hur upphävandet skall ske och tidpunkten för detta.

Det är den allt starkare oppositionen i Turkiet samt den internationella opinionen och trycket från bl. a. Europarådet och EG som lett till att vissa demokratiska framsteg har gjorts i Turkiet under senare tid. Kritiken och påtryckningarna måste fortsätta till dess att Turkiet genomfört åtgärder som säkrar den demokratiska utvecklingen.

Anf. 5 HADAR CARS (fp):

Herr talman! Den bild av situationen i Turkiet som utrikesministern tecknar är inte entydig. Den innehåller å ena sidan sådant som kan tolkas som otvetydiga framsteg. Jag tänker då bl. a. på att inga dödsdomar har verkställts sedan över ett år tillbaka, att yttrandefriheten i vissa avseenden har förbättrats och att man med större kraft än tidigare inskrider mot dem som utövar tortyr som ett led i sina förhörsmetoder. Allt detta får vi notera som någonting positivt. Men bilden pekar å andra sidan också på brister i det turkiska samhället.

Det är naturligt, herr talman, att man i en sådan här diskussion främst riktar uppmärksamheten mot bristerna i det turkiska samhället, där man avviker från kraven när det gäller mänskliga rättigheter och demokrati. I de avseendena vill jag för egen del instämma i mycket av det som har framförts av Hans Göran Franck i hans anförande liksom i hans interpellation. Särskilt måste man notera att det är otillfredsställande att man i Turkiet fortsätter med rättegångarna mot medlemmarna i DISK, mot freds rörelsen och mot de intellektuella. Det är otillfredsställande att man alltför jämt behandlar fackför eningsrörelsen så snävt som man gör, inte minst att de gamla, traditionella politiska partierna ännu icke tillåts att verka och att de erkänt demokratiska ledarna från tiden före militärkuppen förhindras att ta aktiv del i det politiska livet. Jag noterar att utrikesministern säger att de nu får yttra sig och kan ge uttryck för vissa synpunkter, men vi är alla medvetna om att de alltför jämt är förhindrade att ställa upp i parlamentsval och att likaså de partier som de företrädde är förbjudna att göra det. Detta tycker jag är mycket allvarliga brister i ett samhälle som vill markera att det är på väg mot demokrati.

Jag vill understryka att Europarådets främsta uppgift, som jag ser det, är

att med avseende på de högt ställda demokratiska krav som ställts upp hålla rent bland sina medlemsnationer så att man inte i fråga om dem – här vill jag citera Hans Göran Franck – tillämpar dubbla standarder. Det är alltså väsentligt att man fortsätter arbetet i Europarådet, både i ministerrådet och i den parlamentariska församlingen, för att se till att Turkiet kommer att följa de standarder som Europarådet har satt upp. Man får inte i något avseende ge intryck av att man nu skulle vara mindre engagerad än tidigare, till dess att man kan säga att samma standarder gäller i Turkiet som i andra länder som är medlemmar av Europarådet. Detta gäller naturligtvis även synen på de mänskliga rättigheterna och tillämpningen av dem i Turkiet.

Det är verkligen min förhoppning att både Europarådets parlamentariska församling och ministerrådet kommer att följa denna fråga med fortsatt uppmärksamhet och att de noterar både det som går åt rätt håll och det som ännu inte har gått i denna riktning.

Anf. 6 Utrikesminister STEN ANDERSSON:

Herr talman! Hadar Cars refererade vad Hans Göran Franck sade. Jag tror att vi är i den situationen att vi alla tre kan referera varandra. Våra uppfattningar sammanfaller. Både då det gäller den positiva utvecklingen i Turkiet, som vi ändå har kunnat notera, och då det gäller vår kritik av det som ännu inte har gjorts.

Låt mig säga något om den uppgörelse som nu är träffad. Den kommer att bli föremål för debatt, det är jag säker på. I detta sammanhang ställdes regeringen inför två alternativ. Det ena alternativet var att man skulle komma en bit på väg. Vi har alls inte kommit så långt, varken då det gäller amnesti eller då det gäller undantagstillstånd, som Hans Göran Franck nämnde, som vore önskvärt, men vi har kommit en bit på väg. Vi har dessutom fått ett tryck på Turkiet. Detta gör att vi har gott hopp om att komma ytterligare en bit på väg, bl. a. på grund av att den turkiska regeringen har åtagit sig att periodiskt rapportera till Europakommissionen om vilka framsteg som har gjorts. Det andra alternativet var att vi inte skulle ha kommit någonstans, eller åtminstone att vi skulle riskera att inte komma någonstans på grund av att frågan hade förts till ministerrådet av Sverige ensamt, i värsta fall. I ministerrådet krävs det, som sagt, två tredjedels majoritet. Regeringen har alltså stannat för alternativet att åstadkomma något som kan ge en fortsättning i stället för en tillbakagång till utgångspunkten. Jag vill gärna ha sagt att vi gjorde detta ställningstagande efter att ha tagit del av vad turkiska bedömare ansett, turkiska bedömare för vilka vi har mycket stort förtroende.

Anf. 7 HANS GÖRAN FRANCK (s):

Herr talman! Jag beklagar att man inte har kommit längre i förhandlingarna med den turkiska regeringen. Jag är något förvånad över att dessa förhandlingar inte kunde drivas med större kraft och styrka. Jag uppfattar utrikesministerns svar på ett sådant sätt att han själv inte är nöjd med den uppgörelse som har träffats. Det här betyder att det finns all anledning att i fortsättningen ställa ännu större krav på det svenska agerandet. Dessa frågor måste följas med större uppmärksamhet och med större initiativkraft. Detta

Prot. 1985/86:47
9 december 1985

Om förslag till riksdagen rörande sambandet mellan nedrustning och utveckling

är nämligen inte bara en fråga om Turkiet – det är nog så betydelsefullt att det turkiska folket har fått uppleva den form av förföljelse och förtryck som har skett – utan detta gäller även tilltron till vårt eget agerande beträffande mänskliga rättigheter och demokrati. Vi har ett ansvar att tillse att alla länder inom ramen för Europarådet verkligen respekterar de regler som finns om den parlamentariska demokratin och respekten för de mänskliga rättigheterna.

Anf. 8 HADAR CARS (fp):

Herr talman! Jag vill bara komplettera det som Hans Göran Franck sade beträffande min fråga till utrikesministern, nämligen vilka metoder, vilka medel, vilka möjligheter och i vilka fora den svenska regeringen avser att hålla den här frågan under fortsatt observation och framföra svenska synpunkter.

Anf. 9 Utrikesminister STEN ANDERSSON:

Herr talman! Jag kan fortfarande inte finna att vi har olika uppfattningar – utom på en punkt. Liksom herrar Franck och Cars skulle självfallet också jag ha önskat, som jag sade, att vi hade kommit längre i resonemangen med turkarna. Det har vi alltså inte gjort. Men jag kan försäkra att vi har haft väldigt skickliga förhandlare från svensk sida. De som har förekommit från de andra ländernas sida känner jag inte till. Våra förhandlare anser att detta är det längsta man kan komma för ögonblicket. En uppgörelse är träffad, och en uppgörelse måste man alltid slå vakt om. Men det innebär inte, som jag sade förut, att vi är nöjda med tillståndet i Turkiet. Jag har i detalj utvecklat på vilka punkter vi inte är nöjda. Följaktligen kommer den svenska regeringen att väldigt noga följa vad som händer i Turkiet, och den kan också göra det – som jag har sagt – med hjälp av de regelbundna rapporter som den turkiska regeringen har åtagit sig att leverera till kommissionen.

Jag kan bara avslutningsvis säga att jag hoppas att vi som är intresserade av en demokratisk utveckling i Turkiet hjälps åt med att ta de olika initiativ som krävs för att hjälpa en sådan utveckling på traven.

Andre vice talmannen anmälde att Hans Göran Franck anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare inlägg.

Överläggningen var härmed avslutad.

4 § Svar på interpellation 1985/86:68 om förslag till riksdagen rörande sambandet mellan nedrustning och utveckling

Anf. 10 Utrikesminister STEN ANDERSSON:

Herr talman! Anita Bråkenhielm ställer i en interpellation frågan om jag – eller något annat statsråd – ämnar lägga fram några förslag med anledning av utredningen om sambandet mellan nedrustning och utveckling.

Om inte, – frågar Anita Bråkenhielm vidare – kan detta tas som intäkt för att regeringen står principiellt bakom de slutsatser, överväganden och förslag

som presenterats i utredningen?

Frågan om sambandet mellan nedrustning och utveckling har aktualiserats, därför att den globala kapprustningen slukar kolossala resurser och hämmar ekonomisk utveckling samtidigt som hundratals miljoner människor lever i misär och plågas av hunger och sjukdom.

Mot den bakgrunden tog Sverige och övriga nordiska länder initiativet till en särskild FN-studie om sambandet mellan nedrustning och utveckling. Studien genomfördes under åren 1978–1981 av en grupp regeringsexperter under Inga Thorssons ledning.

Som en uppföljning av expertgruppens rapport antog FN:s generalförsamling i december 1982 en resolution som uppmanar medlemsstaterna att överväga lämpliga åtgärder i enlighet med rekommendationerna från expertgruppen. Med anledning härav beslöt regeringen genomföra en studie av de svenska försvarsansträngningarnas ekonomiska och sociala konsekvenser och möjligheterna till en omfördelning av resurser i samband med en av stormakterna inledd nedrustning.

Utredningens huvudbetänkande, *Med sikte på nedrustning. Omställning från militär till civil produktion i Sverige*, överlämnades den 20 augusti 1984. Betänkandets del 2 överlämnades den 30 september 1985.

Huvudbetänkandet, som innehåller en särskild förslagsdel, har remissbehandlats. Del 2 förutses inte bli föremål för remissbehandling.

I enlighet med direktiven har såväl huvudbetänkandet som del 2 översatts till engelska – huvudbetänkandet delvis också till franska – för att göras tillgängliga även för en internationell publik. De beskrivande och analyserande delarna av huvudbetänkandet – däremot inte utredningens förslag – tillställdes Förenta nationerna vid förra årets generalförsamling. Betänkandets del 2 har på motsvarande sätt distribuerats vid årets generalförsamling.

I huvudbetänkandet presenteras förslag i tre kategorier:

1. Förslag för att underlätta omställning.
2. Förslag rörande sambandet mellan nedrustning och utveckling i u-länder.
3. Förslag angående förbättring av statistik om försvarsindustrin.

Utförligast redovisas den första kategorin, dvs. förslag för att underlätta omställning från militär till civil produktion. Detta är i sin tur tredelat: att upprätta en särskild beredning för nedrustning och omställning, att skapa en central omställningsfond och att främja frivilliga lokala omställningsfonder i försvarsindustrin.

För det andra föreslår utredaren att Sverige förklarar sig berett att lämna årliga bidrag till en eventuell internationell nedrustningsfond för utveckling och förordar en kartläggning av vilka tekniska kunskaper inom försvarsindustrin som svarar mot u-ländernas potentiella behov.

För det tredje föreslås en utredning om försvarsindustristatistiken.

Medan sakinnehållet i huvudbetänkandet allmänt godtas får utredningens förslag ett blandat mottagande av remissinstanserna.

De flesta tar bara ställning till förslagen för att underlätta omställning från militär till civil produktion. Medan bl. a. de folkrörelser som har beretts tillfälle att yttra sig i huvudsak är positiva, är bl. a. centrala verk,

Prot. 1985/86:47
9 december 1985

Om förslag till riksdagen rörande sambandet mellan nedrustning och utveckling

Prot. 1985/86:47
9 december 1985

Om förslag till riksdagen rörande sambandet mellan nedrustning och utveckling

totalförsvarsinstanser, näringslivsorganisationer och länsstyrelser övervägande negativa. De fackliga organisationerna är delade i denna fråga.

Betydligt färre remissinstanser tar ställning till utredningens förslag om sambandet mellan nedrustning och utveckling i u-länder, men bland dessa ställer sig de flesta positiva.

Bara ett fåtal remissorgan berör förslaget om förbättring av försvarsindustristatistiken. Bland dessa överväger de negativa något.

Hittills är Sverige det enda land som har hörsammat generalförsamlingens rekommendation för tre år sedan om nationell uppföljning av FN-studien om sambandet mellan nedrustning och utveckling. Detta samband är däremot i högsta grad levande på det internationella planet. På förslag av Frankrike beslutade FN:s generalförsamling i fjol att sammankalla en internationell konferens om sambandet mellan nedrustning och utveckling. Årets generalförsamling väntas i dagarna fastställa att konferensen skall äga rum i Paris nästa sommar.

Sverige har spelat en pionjärroll på detta område i FN:s nedrustningsarbete, dels genom att initiera, leda och ekonomiskt stödja en mycket omfattande FN-studie, dels genom att genomföra en utredning om vissa nationella aspekter av sambandet mellan nedrustning och utveckling.

Som pådrivande såväl i nedrustningsarbetet som i internationella utvecklings- och biståndsfrågor kommer Sverige självfallet att spela en aktiv roll vid den kommande FN-konferensen. Utredningens betänkande är ett värdefullt bidrag till vårt förberedelsearbete inför och vid denna betydelsefulla konferens. Genom att det har översatts och fått internationell spridning hoppas vi att det på ett konstruktivt sätt skall bidra till den internationella diskussionen i frågan – inte minst vid FN-konferensen – och förhoppningsvis ge impulser till motsvarande uppföljningsstudier i andra länder.

I avvaktan på utgången av FN-konferensen lägger regeringen inte nu fram några förslag med anledning av utredningen. För att föra arbetet vidare kommer jag dock att tillsätta en särskild arbetsgrupp under utrikesdepartementet. Som ett rådgivande organ inför nästa års FN-konferens har jag vidare tillsatt en referensgrupp under utrikesdepartementet med företrädare för berörda departement, fackliga organisationer och andra folkrörelser.

Anf. 11 ANITA BRÅKENHIELM (m):

Herr talman! Jag tackar utrikesministern för svaret.

Jag var inte så nyfiken på vad utredningen hade föreslagit, hur den hade tillkommit eller vad remissinstanserna hade sagt. Jag har själv läst både utredningen och remissvaren. Jag är mera nyfiken på vad utrikesministern och regeringen tycker om förslagen.

Remissvaren kan brutalt sammanfattas så att de som begriper sakfrågorna visserligen ofta har berömt de beskrivande delarna av utredningen, vilket även jag i långa stycken varmt vill instämma i, men att de samfällt har vänt tummen ner för förslagen.

De har även i många fall ställt sig kritiska till bristen på samband mellan analys och slutsatser; en allvarlig anmärkning på en utredning.

Först och främst: Tycker utrikesministern att utredningen motsvarar direktiven? Är inte bristen på yttranden över förslagen till hur en nedrustning

skulle kunna bidra till utveckling förklarlig med tanke på att det knappast finns några realistiska sådana förslag och att det säkert är mycket svårt att lägga fram realistiska konkreta sådana förslag? Ingick det i direktiven att ägna huvuddelen av utredningen åt att penetrera hur den svenska försvarsindustrin skall ställas om till civil produktion? Anser utrikesministern att de förutsättningar som, i enlighet med direktiven, skapats för olika nedrustningsalternativ är något så när realistiska?

Utredaren utgår ifrån att en halvering av de i förhållande till Sverige ofantliga militära resurser som finns hos de omgivande militärblocken, genom ett lineärt samband på något sätt skulle kunna tillåta en halvering av det svenska försvaret. Är detta ens avlägset realistiskt? Vårt lands yta, kust, luftrum halveras ju inte. Utredaren tycks visserligen förutsätta att det i en sådan situation endast skulle vara Norrland som skulle vara hotat och att Norrland dessutom skulle kunna försvaras med något som liknar före generalen Skölds sega gubbar. Men är det säkert? Skulle vårt försvar i en sådan situation inte lika gärna kunna utvecklas till någon form av neutralitetsvakt, med färre men desto mer kvalificerade förband? När Sverige senast avrustades, lagom till andra världskriget, skedde det genom avrustning av invasionsförsvaret och bibehållande av en form av periferiförsvaret, en marin styrka. I dag kanske flygvapnet, med stora behov av inhemsk kvalificerad försvarsindustri, skulle vara högaktuell.

Men nu är förutsättningarna mindre intressanta, eftersom utredaren i fortsättningen huvudsakligen väljer att bortse från dem. Halveringen av försvarsmakten avfärdas ganska enkelt med att de får tid på sig. De har också så att säga vanan inne att halvera försvaret. Vi kan också acceptera en viss förgubbning, säger utredaren, sedan får sedvanliga regionalpolitiska och arbetsmarknadsmässiga resurser användas.

Däremot kanske det, vilket inte framgår av utredningen, bland de från försvarsmakten friställda skulle kunna finnas en del resurser som skulle kunna användas i utvecklingsarbete; pedagogisk och teknisk kunskap osv. Men det finns inga förslag på det området. Utredaren tar i stället itu med att ställa om den svenska försvarsindustrin till civil produktion och anser: Mot bakgrund av att svensk nedrustning inte får leda till arbetslöshet måste anpassningsprocessen påbörjas redan i dag. Nedrustning i vår omvärld är alltså inte längre en förutsättning.

Då vill jag fråga utrikesministern: Stämmer det med regeringens avsikter att omställningen av svensk försvarsindustri till civil produktion skall inledas nu och utan att avvakta tendenser till internationell avrustning? Skulle det inte kunna uppfattas som en annan politisk signal än vi egentligen önskar? Är det, som utredaren själv ifrågasätter, verkligen nödvändigt med så lång framförhållning för att ställa om en industri som kanske har både tekniska och forskningsmässiga förutsättningar att klara detta mycket bättre än t. ex. varvsindustrin, skogsindustrin och alla andra grenar av tung industri som klarat detta, även om det skett med stora ansträngningar? Skulle vi inte därför riskera att lämna den svenska profilen som har ansetts ha så stor säkerhetspolitisk betydelse och ställa in oss på direktköp utifrån för det svenska försvaret i framtiden?

Vad skall vi göra med en enig försvarskommitté, som anser att Sveriges

Prot. 1985/86:47
9 december 1985

Om förslag till riksdagen rörande sambandet mellan nedrustning och utveckling

säkerhetspolitiska läge har försämrats under senare år? Man kan också uttrycka det som tre av de sakkunniga i utredningen har gjort i ett till utredningens betänkande fogat särskilt yttrande, där man menar att eftersom en nedrustning måste beslutas i förväg har man ganska god tid på sig att klara omställningarna även i industrin. De säger:

”Mot denna bakgrund – en analys som utredningen i stora stycken själv har gjort – kan vi inte se några skäl för att inrätta en särskild planerande beredning för nedrustning och omställning eller för vare sig centrala eller lokala omställningsfonder. Vi anser tvärtom att sådana organ skulle kunna göra mer skada än nytta. Att bedriva planering för en tills vidare helt teoretisk nedrustning, som vi inte vet om och när den inträffar, leder enbart till pappersexercis och administrativa kostnader för de organ som blir indragna. Inrättande av en sådan beredning just nu, när de demokratiska partierna nyligen gjort en överenskommelse om en viss förstärkning av försvaret, skulle dessutom kunna skapa osäkerhet om vart den svenska försvarsplaneringen syftar.”

Håller utrikesministern med utredaren eller med de sakkunniga?

Anf. 12 Utrikesminister STEN ANDERSSON:

Herr talman! Anita Bråkenhielm har genom sitt inlägg gjort mig ännu mer övertygad på två punkter. För det första är det viktigt att dessa frågor blir föremål för diskussion. För det andra är det klokt att låta denna diskussion förberedas på det sätt som jag har föreslagit. Jag skall inte ge mig in i alla frågeställningarna nu, utan jag föreslår att vi lugnt avvaktar arbetsgruppens insatser liksom den FN-konferens som skall hållas i sommar.

Jag skall svara Anita Bråkenhielm på två punkter.

Det är viktigt, som FN:s generalförsamling uttalade för tre år sedan, att man inom de olika länderna förbereder sig för den situation, som vi väl alla hoppas skall inträffa – och det finns kanske större förhoppningar om det i dag – nämligen att vi får en allmän internationell nedrustning. Om det inträffar kommer det naturligtvis att ställa den svenska försvarsindustrin liksom försvarsindustrin i hela världen inför svåra omställningsproblem. Jag vill betona att vad vi skall förbereda oss för är en allmän internationell nedrustning. Det är inte tal om en ensidig svensk nedrustning, och det är ett alldeles klart svar på den frågan.

Dessutom är det viktigt att få andra länder att göra liknande studier som vi har gjort helt i enlighet med de beslut som FN har fattat, och att vi sedan kan få en internationell diskussion om hur det hela skall gå till. Det är frågan värd; det gäller till slut mänsklighetens överlevnad.

Anf. 13 ANITA BRÅKENHIELM (m):

Herr talman! Jag är tacksam för utrikesministerns klara besked om att det inte handlar om någon ensidig svensk nedrustning.

Jag hade själv tillfälle att delta i Interparlamentariska unionens sammankomst i våras om konventionell nedrustning. Det var en mycket nyttig upplevelse därför att de deltagande länderna där inte som vanligt ensidigt kunde kasta sig över supermakterna och kärnvapenmakterna när det gällde nedrustning, utan de var tvungna att även diskutera de vapen som vi alla

själva håller oss med och rättigheten att ha ett eget försvar.

Från svenskt socialdemokratiskt håll gjordes ett välgörande klarläggande inlägg, som jag som representant för oppositionen inte hade anledning att opponera mig emot, om det lilla neutrala landets självklara rättighet att hålla sig med ett försvar, eller som talaren uttryckte det: "We cannot afford the luxury of unilateral disarmament." Han talade om behovet av förtroendeskapande åtgärder och förhandlingar, inte minst av typ ESK, för att vi skall komma någonstans.

Jag skulle också vilja ha ett klarläggande svar när det gäller en ensidig avrustning av den svenska försvarsindustrin, om jag får säga så. Är det meningen att den svenska försvarsindustrin skall föregripa en tendens till en internationell nedrustning, och är det klokt att i så fall försöka finansiera en del av en sådan omställning genom att lägga avgift på den svenska försvarsmaterielexporten? Är det inte ett ovanligt – även med socialdemokratiska mått mätt – exempel på ineffektiv rundgång, eller slaktar man inte den höna som värper guldäggen om man gör någonting sådant? Och är det inte framför allt risk för att detta skulle bli en felaktig politisk signal?

Jag skulle gärna vilja att utrikesministern lättade litet på förlåten och talade om vad den arbetsgrupp som skall arbeta vidare med frågorna skall syssla med. Skall Sverige komma till konferensen i Paris beväpnat med något mera övergripande konkreta förslag till vad vi skall göra i världen än bara förslaget om hur vi skall ställa om den svenska försvarsindustrin till civil produktion?

Anf. 14 Utrikesminister STEN ANDERSSON:

Herr talman! Jag kan på den konkreta frågan om svensk försvarsindustri bara svara att den frågan behandlas av en arbetsgrupp under försvarskommittén och direkt knuten till försvarskommittén. Vad jag vet finns där inga som helst planer – och om sådana planer fanns skulle vi inte biträda dem – på att ensidigt, dvs. utan att det händer någonting internationellt, avrusta den svenska försvarsindustrin.

Anf. 15 EVERT SVENSSON (s):

Herr talman! Jag känner ett behov av att instämma i tacket till utrikesministern för svaret på interpellationen. Jag finner det tillfredsställande att regeringen går vidare med det arbete om sambandet mellan nedrustning och utveckling som inleddes med Inga Thorssons FN-studie. Jag ser Inga Thorsson här i kammaren i dag, och jag vill gratulera henne till utredningen.

Inte bara för oss inom broderskapsrörelsen utan för kristna och kyrkor över huvud taget är detta en viktig fråga, kan jag försäkra utrikesministern. Därför gläder jag mig åt den hållning som utrikesministern å regeringens vägnar här har intagit.

Jag hade också kanske tänkt tacka Anita Bråkenhielm, men det tacket får väl inskränka sig till att gälla att hon har väckt interpellationen, så att det blivit möjligt att ta upp frågan här i riksdagen. Jag har en känsla av att hon helt har missförstått utredningens syfte.

De problem som utredningen har behandlat är högst reella. Även om utredningen i första hand har fokuserat omställningsproblemen i samband

Prot. 1985/86:47
9 december 1985

Om förslag till riksdagen rörande sambandet mellan nedrustning och utveckling

med den framtida nedrustningen, finns det som bekant redan i dag exempel på sådana problem. Det ligger nära till hands att i det här sammanhanget nämna Bofors. Det är lätt att förstå den oro för sysselsättningen som invånarna i Karlskoga känner sedan åklagaren inlett en förundersökning mot det helt dominerande företaget på orten, och detta för ett så allvarligt brott som vapensmuggling.

Herr talman! Åtta kyrkliga och ekumeniska organ har i ett gemensamt remissvar helt instämt i utredningens analys och slutsatser. Man understryker särskilt att det här är fråga om omsorg om de människor som arbetar inom försvarsindustrin. De grupper av människor, vilkas tjänster inte längre kommer att efterfrågas i samma utsträckning som tidigare, skall inte behöva bära bördorna av en neddragning av produktionen, framhåller man. En ökning av arbetslösheten – på nationell, regional eller lokal nivå – till följd av detta kan under inga omständigheter accepteras, säger kyrkorna vidare. Man instämmer också i utredningens synpunkt att det är principiellt felaktigt att anställda vid förband och inom industrin skall kunna användas som påtryckningsinstrument för att förhindra sådana neddragningar.

Liknande synpunkter har framförts i det gemensamma yttrande över betänkandet som avgivits av de socialdemokratiska kvinno- och ungdomsförbunden och broderskapsrörelsen.

Att det finns anledning att planera för en omställning från militär till civil produktion understryks också av att mycket tyder på att civil produktion ger mer sysselsättning för investerade pengar än militär produktion. Det har bl. a. den amerikanska fredsforskaren Emma Rotschild framhållit.

Herr talman! I de yttranden som jag här har hänvisat till har man givetvis understrukit de starka nedrustningspolitiska och säkerhetspolitiska skäl som motiverar ett svenskt agerande i linje med vad utredningen föreslagit. Inte minst har man från kyrkornas sida tryckt på att det är viktigt att Sverige går i spetsen för att följa upp FN:s rekommendationer om planering för en omställning och uppmanar andra stater att göra sammaledes. Det är särskilt viktigt inför den FN-konferens om sambandet mellan nedrustning och utveckling som kommer att hållas i sommar och som utrikesministern har hänvisat till.

I dag har jag speciellt velat peka på att det dessutom finns starka sysselsättningspolitiska skäl, som redan i ett kortare perspektiv gör utredningen oerhört väsentlig. Därför, herr utrikesminister, ber jag än en gång att få tacka för svaret på Anita Bråkenhielms interpellation, med anledning av vilken jag har velat göra detta inlägg.

Anf. 16 ANITA BRÅKENHIELM (m):

Herr talman! Jag har litet lättare att vara generös än Evert Svensson har. Därför vill jag oförblommerat tacka honom för hans inlägg och för att han på den svenska broderskapsrörelsens vägnar deklarerat att den inte ställer upp på en ensidig svensk nedrustning. Det var skönt att höra.

Jag skall fortsätta min diskussion med utrikesministern en stund till. Vad jag vänder mig emot är att tyngdpunkten i den här utredningen, som jag har uppfattat det, förlagts så, att vi riskerar att hamna inom en svensk horisont, där det litet egoistiskt gäller att klara sysselsättningsproblemen i Karlskoga,

brutalt uttryckt. Jag tror att vi i det svenska samhället kan klara en sådan sak. Det är synd att det inte finns fler förslag i utredningen om vad vi skall komma med när det gäller att verkligen använda det svenska biståndet för att påverka utvecklingen i u-länderna på ett positivt sätt, och inte mer av diskussion vad gäller det självklara och logiska samband som måste finnas i u-länderna mellan deras egna rustningar och utvecklingssvårigheter. Detta samband är mer påtagligt än sambandet mellan svenska försvarsansträngningar och u-ländernas svårigheter i utvecklingshänseende. Det gäller här också våra möjligheter att använda vårt bistånd så att det främjar mänskliga rättigheter och demokratisk utveckling. Vi får inte bara fastna i det svenska perspektivet. Därför är jag litet nyfiken på vad utrikesministern har att säga om vad den arbetsgrupp som ägnar sig åt dessa frågor skall syssla med. Vilket svenskt material och vilka svenska förslag tänker man ta fram inför den viktiga konferensen i Paris?

Anf. 17 EVERT SVENSSON (s):

Herr talman! Jag skall inte gå in i debatten i utrikesministerns ställe, men jag tror det är viktigt att slå fast vad det är fråga om.

Vi har diskuterat nedrustningsfrågorna i åtskilliga år. Poängen med den här utredningen är att man skall skapa en beredskap för en allmän internationell nedrustning. Vi hoppas att den dagen skall randas.

Dessutom är det viktigt att se till att vi inte har en ensidig försvarsindustri, utan att det finns en diversifiering, t. ex. i Karlskoga, kanske i Linköping och på en del andra ställen, så att inte industrin är fullkomligt fastlåst i militär produktion. Det är dels en beredskapsåtgärd, dels ett sätt att trycka på nedrustningssträvandena i världen. Det är viktigt att arbeta vidare med alla de medel som över huvud taget står till buds. Denna utredning är, som jag uppfattar det, ett verksamt medel.

Överläggningen var härmed avslutad.

**5 § Svar på interpellationerna 1985/86:46, 58 och 59 om
arbetsgivaravgifterna för spelarsättningar inom idrotten**

Anf. 18 Socialminister GERTRUD SIGURDSEN:

Herr talman! Ulla Orring har ställt följande frågor till finansministern:

1. Har finansministern för avsikt att låta utreda frågan om nya regler för idrottsklubbar m. fl. om erläggande av arbetsgivaravgifter för idrottsmän och framlägga förslag därom till riksdagen?

2. Har finansministern för avsikt att ge anvisningar om anstånd till idrottsföreningar för inbetalande av arbetsgivaravgifter intill dess frågan har utretts så att en retroaktiv avgiftsskyldighet ej drabbar föreningarna?

Kjell-Arne Welin har ställt följande frågor till finansministern:

1. Är det finansministerns uppfattning att den uppkomna situationen, vad gäller arbetsgivaravgifter för idrottsmän, är otillfredsställande?

2. Har finansministern planer på att låta utreda frågan och därefter förelägga förslag om ändrade regler till riksdagen?

3. Är det finansministerns avsikt att i väntan på utredningsresultatet bevilja idrottsföreningarna anstånd med inbetalning av arbetsgivaravgifter?

Ing-Marie Hansson har ställt följande frågor till finansministern:

1. Avser regeringen att ta något initiativ för att förhindra ett retroaktivt uttag av arbetsgivaravgifter för spelarsättningar?

2. Avser regeringen att förskjuta ikraftträdandet av de nya reglerna till löpande spelaravtalsperiods slut, dvs. den 1 juli 1986?

3. Kommer idrottsrörelsen att på lämpligt sätt kompenseras för de ökade kostnaderna, t. ex. genom stöd till klubbarna via Riksidrottsförbundet?

Arbetet inom regeringen är så fördelat att det är jag som skall svara på interpellationerna. Jag besvarar dem i ett sammanhang.

Regeringsrätten fann i en dom i år att en ersättning som en idrottsförening betalat ut till en ishockeyspelare var att jämställa med ersättning för förvärvsarbete på grund av anställning. Föreningen var därför enligt domen att anse som arbetsgivare i förhållande till spelaren. Den utgivna ersättningen skulle ingå i föreningens underlag för debitering av tillkommande arbetsgivaravgifter.

Regeringen har på flera sätt gjorts uppmärksam på de problem som kan uppkomma för idrottsföreningarna då avgifter tas ut för spelarsättningar avseende utgiftsåret 1985 eller tidigare.

Regeringen har förståelse för den oro som många av idrottsrörelsens representanter och även interpellanterna gett uttryck för och som gäller den oförutsedda ekonomiska belastning som kan uppkomma för idrottsföreningar i anledning av att principerna i regeringsrättens avgörande kan tillämpas på andra fall även för förfluten tid.

Det är de tillämpande myndigheternas uppgift att ta ställning till hur domen skall återverka på andra likartade fall. Principerna i ett prejudikatavgörande är vägledande för myndigheternas regeltillämpning. Detta kan regeringen inte ändra genom beslut. Regeringen har enligt gällande lagstiftning inte heller möjlighet att ge avgiftsbefrielse.

Enligt regeringens mening måste för olika föreningar de problem lösas som den ändrade rättstillämpningen medför, det som i debatten kommit att kallas retroaktivitetsfrågan. En rad tekniska och juridiska svårigheter finns dock. Inom regeringskansliet pågår arbetet med att hitta en lösning, som innebär att de avgifter som har fastställts eller kommer att fastställas för spelarsättningar som utgivits under åren 1984 och 1985 inte kommer att belasta föreningarnas kassa.

Anf. 19 ULLA ORRING (fp):

Herr talman! Jag ber att få tacka socialministern för svaret. Jag finner det inte helt tillfredsställande. Jag anser att ovissheten för elitklubbarna fortsätter.

Som jag nämnt i min interpellation, har den nya situation som inträtt efter regeringsrättens dom, att spelarsättningen skall jämställas med ersättning för förvärvsarbete, väckt stor oro och ekonomiska bekymmer för klubbar som sysslar med elitidrott.

Jag har särskilt pekat på exempel från min hemkommun Umeå och Björklövens situation som enligt domen skall leverera in 800 000 kr. till

statskassan, pengar som i dagsläget saknas. Detsamma gäller Skellefteå Hockey som skall betala 700 000.

Dessa klubbar satsar inte enbart på elitidrott utan har också en omfattande ungdomsverksamhet. Björklöven har mellan 400 och 500 ungdomar i knatteishockeyutbildning. Därtill kommer all övrig ungdoms- och juniorverksamhet. Budgeten för ungdomsverksamheten omsluter nära 1 milj. kr. Klubbarna ställs på detta sätt inför en överraskande, ny budgetsituation. Skall ungdomsverksamheten kunna fullföljas enligt planerna och i samma omfattning som tidigare? Spelarkontrakten måste ju följas.

Väldigt mycket av idrottsklubbarnas aktiviteter består av enskilt och frivilligt arbete. Det finns hundratusentals frivilliga ledare och organisatörer som på olika nivåer ställer upp för sina klubbar och leder ungdomsverksamhet utan ett öre i ersättning. Vi från folkpartiet anser att de frivilliga krafterna är ett omistligt inslag i samhällsarbetet, och där finns idrottsorganisationerna. Statsmakterna kanske inte till fullo inser betydelsen och värdet av detta. Vi som bor i landsorten och i de små kommunerna följer på nära håll detta oegennyttiga arbete och drar emellanåt vårt strå till stacken. Vi kan inte nog betona betydelsen för hela samhället av den här verksamheten.

I interpellationssvaret säger socialministern att regeringen på flera sätt uppmärksammat problemet och att avgifter som fastställts under åren 1984 och 1985 inte kommer att belasta föreningarnas kassa. I och för sig är detta en viktig upplysning, men hur kommer de praktiska anvisningarna att se ut, och när kommer de? Innebär detta en kompensation av samma storleksordning som arbetsgivaravgiften skulle omfatta? Detta är en konkret fråga som jag vill ställa. Redan i slutet av oktober, jag tror det var den 24, ställdes frågan, och den 14 november svarade statsrådet att frågan bereddes inom regeringskansliet. Den 22 november lovade statssekreterare Ulf Lönnqvist på riksidrottsmötet att återkomma med praktiska förslag till lösning. I dag har vi den 9 december, och året har snart gått till ända. Idrottssverige vet fortfarande inte hur regeringens förslag ser ut, och det är synnerligen allvarligt. "Principerna i ett prejudikatavgörande är vägledande för myndigheternas regeltillämpning", säger socialministern. Ja visst, det är självklart- och kronofogdemyndigheterna är beredda, vill jag framhålla.

Vidare måste det tilläggas att spelarkontrakt oftast löper över flera år. Det är inte ovanligt med två till tre års kontrakt, och det blir kris även för kommande år: gamla avtal måste ändå följas. Jag vill därför ställa ytterligare en fråga till socialministern: Föreligger det någon aktivitet för att långsiktigt komma till rätta med krisen inom elitidrotten? Kommer den situation som har uppstått att leda till överläggningar med den samlade idrottsrörelsen angående praktiska lösningar i vad gäller den ekonomiska situationen på längre sikt och efter 1985, vidare beträffande andra planeringsfrågor, anställningsförhållanden m. m.? Vi vill alla arbeta bort systemet med svarta pengar, som annars kan bli följderna av en ekonomisk kris för klubbarna. Klubbarnas inkomster utgörs i dag av reklam-, match- och bingointäkter, och möjligheterna att utöka de här inkomstkällorna bedöms som minimala.

Slutligen: Den nya tillämpningen har stor betydelse för elitidrotten och över huvud taget för Sveriges möjligheter att internationellt hävda sig i konkurrensen med andra länder, men även breddidrott och knatteidrott är i

fara, om inte klubbarna får ett rimligt handlingsutrymme.

Herr talman! Jag framför dessa synpunkter också på Kjell-Arne Welins vägnar, eftersom han har framställt en interpellation i samma fråga.

Anf. 20 ING-MARIE HANSSON (s):

Herr talman! Jag vill tacka statsrådet för svaret.

När det gäller två av de frågor jag ställt tycker jag att svaret är mycket positivt, för det ger ju klart besked om att man arbetar med detta problem och avser att kunna lösa det. Jag vill gärna instämma i Ulla Orrings vackra ord om idrottens betydelse. Idrotten är nog den största folkrörelse vi har.

De förändringar i ekonomiskt avseende som regeringsrättens dom i detta hänseende innebär riskerar att allvarligt skada de ekonomiska förutsättningarna för stora delar av idrottsrörelsen. För att först beröra frågorna utifrån idrottsklubbarnas situation, så är det ju väl känt för riksdagen och regeringen att ekonomin inom delar av idrottsrörelsen är dålig. Vi har nyligen behandlat frågor om lotterierna här i kammaren, och vi för ständigt diskussioner om bidragstorleken och konstruktionen därvidlag.

Det är en omfattande ideell verksamhet som utförs och ett stort frivilligt arbete som läggs ned. De människor som sitter i idrottsklubbarnas styrelser borgar ofta personligen för föreningarnas verksamhet även när det gäller ekonomin. Det är naturligtvis då mycket oroande för dem att det sker sådana här tvära kast och så stora förändringar.

Ulla Orring nämnde vad de här förändringarna skulle innebära för en klubb i Skellefteå och för Björklöven i Umeå. För min del kan jag säga att storleksordningen är densamma när det gäller t. ex. Brynäs IF och Gävle Godtemplares Idrottsklubb, GGIK. Båda dessa idrottsklubbar har nyligen haft det så besvärligt med ekonomin att Gävle kommun tvingats gå in och ge extrastöd på 1 milj. kr. till var och en av klubbarna för att man över huvud taget skulle kunna klara situationen.

Med så stora påslag i fråga om arbetsgivaravgifter för idrottsmän som det här gäller skulle hela verksamheten omintetgöras. Det går inte för en klubb att ha en budgetplanering där man under löpande verksamhetsår belastas såväl retroaktivt som under det innevarande året.

Vi har nu fått svaret att man inom regeringskansliet arbetar för att lösa problemet retroaktivt, dvs. för 1984/85. Jag vill då gärna ställa en kompletterande fråga på en punkt där jag inte tycker att det givits något svar: Hur avser regeringen att klara klubbarnas ekonomi under löpande spelaravtalsperiod? Det går ju inte att ändra ett löpande avtal, en löpande ersättning. Vi har gjort en beräkning av vad det skulle innebära, om man täckte detta inom de ramar som finns. Det skulle betyda en nedjustering av spelarsättningarna med 25 %, och åtminstone jag bedömer det som helt omöjligt att göra så kraftiga förändringar.

Det är naturligtvis också viktigt att ordna de enskilda spelarnas trygghet, och Riksidrottsförbundet har ju härvidlag tagit ett initiativ och lagt fram förslag.

Jag vill slutligen säga att det givetvis finns delar inom elitidrotten där kostnaderna har rasat iväg och där de anslagsbeviljande myndigheterna – inom både staten och kommunerna – kanske behöver se över vad som kan

göras för att så att säga sanera marknaden.

Jag vet att det inom Kommunförbundet kommer att tas initiativ till en debatt om frågan kommunerna emellan. Det är ändå inte avsikten att vare sig kommunala eller statliga bidrag skall följa med i en utveckling där spelararvodena kraftigt höjs. Härvidlag tror jag att vi har anledning att gemensamt se över formerna för det hela framöver för att kunna trygga ersättningen för den arbetsinsats som görs och ge en rimlig kompensation, men samtidigt inte driva på kostnadsutvecklingen alltför kraftigt.

Min fråga är alltså: Vad avser regeringen att göra för att klara den löpande spelaravtalsperioden, som går ut den 30 juni 1986 och som ju inte går att förändra? Därefter kommer nya avtal att träffas. Inför dem kan man ju förhandla och har möjlighet att vid omprioriteringar i budgeten diskutera hur det hela skall läggas upp.

Anf. 21 INGRID HEMMINGSSON (m):

Herr talman! Jag har tidigare i den här kammaren deltagit i debatten i denna fråga. Jag tycker inte att Gertrud Sigurdsens svar var mera uttömmande än tidigare. Visserligen är det bra att vi har fått veta att man inte kommer att kräva någon retroaktiv utbetalning av arbetsgivaravgifterna. Så långt är det bra. Men hela problemet är verkligen inte löst, utan bara den mest akuta delen har lösts på detta vis. Det blir en ekonomisk belastning på runt 30 miljoner årligen på Sveriges idrottsföreningar. Detta har faktiskt uppkommit av en slump. Hade inte Benny Westblom-fallet kommit upp i regeringsrätten, hade det naturligtvis inte blivit dessa följder.

I det svar som Gertrud Sigurdsen lämnade står: "Principerna i ett prejudikatavgörande är vägledande för myndigheternas regeltillämpning. Detta kan regeringen inte ändra genom beslut." Det är riktigt, och det förstår jag. Men det är en annan sak som jag också tycker är underlig i den här frågan. Det är att riksförsäkringsverket och riksskatteverket gått ut med information till de lokala skattemyndigheterna om hur det hela skall tolkas. Där har man beslutat att arbetsgivaravgifter för spelarsättningar skall betalas på runt 11 000 kr., alltså ett halvt basbelopp. Detta innebär egentligen att man skärpt beloppet enligt regeringsrättens dom sex gånger. Hur kan sådant få förekomma?

Det tillsattes faktiskt en arbetsgrupp i mitten av september bestående av representanter för idrottsrörelsen och regeringen. Gruppen skulle se på frågan. Jag tror inte att det blev så mycket sammanträdande, utan riksförsäkringsverket gick raskt ut med information till kommunerna ungefär den 24 november. Nu skall inbetalningarna börja i januari, och man betalar alltså månadsvis.

Frågan på vilket sätt kompensationen skall ske har varit uppe tidigare. Kompensation brukar betyda ökat bidrag. Det betyder i sin tur ökad byråkrati och ökade kostnader för idrottens företrädare. Riksidrottsförbundet med alla anslutna förbund anser att skatte- och avgiftssituationen blir alltmer komplicerad och därmed också administrativt och ekonomiskt betungande. Detta talar ju faktiskt för sig självt. Nu förvärrar man situationen på det här viset.

År 1977 uttalade riksdagen att man borde ha en total översyn på området.

Prot. 1985/86:47
9 december 1985

*Om arbetsgivaravgif-
terna för spelarsätt-
ningar inom idrotten*

Riksförsäkringsverket höll med. Nu har man frångått detta. Jag tycker det är alldeles nödvändigt att vi får en total översyn – Ing-Marie Hansson var också inne på den typen av resonemang – tillsammans med idrottens företrädare. Det finns kunskaper om detta. Det behövs faktiskt en snabb översyn.

Det var ett väldigt magert besked vi fick i dag med tanke på hur frågan har handlagts. Jag tycker nog att regeringen handlagt frågan ganska illa. Man har hållit på länge, man har tillsatt arbetsgrupper, men vi har inte fått något besked. Ännu i dag vet vi inte hur man kommer att agera. Det rimliga är att man håller fast vid vad man uttalade 1977. Det är ganska länge sedan, och situationen har faktiskt förvärrats mycket. Jag skulle vilja ha svar på frågan hur man kan skärpa en dom sex gånger och handla på det här sättet, hoppa över en arbetsgrupp som man har tillsatt och sedan inte ta tag i hela frågan – vilket det är absolut nödvändigt att göra.

Anf. 22 Socialminister GERTRUD SIGURDSEN:

Herr talman! Jag tror att jag måste repetera vad jag har sagt i slutet av mitt interpellationssvar, för det verkar som om en del interpellanter inte har uppfattat det.

”Enligt regeringens mening måste för olika föreningar de problem lösas som den ändrade rättstillämpningen medför, det som i debatten kommit att kallas retroaktivitetsfrågan. En rad tekniska och juridiska svårigheter finns dock. Inom regeringskansliet pågår arbetet med att hitta en lösning som innebär att de avgifter som har fastställts eller kommer att fastställas för spelarsättningar som utgivits under åren 1984 och 1985 inte kommer att belasta föreningarnas kassa.”

Jag tycker att det inte kan råda någon ovisshet om vad regeringen avser med det som jag ger till känna i mitt svar.

Sedan finns det faktiskt, som jag sade, en hel del juridiska svårigheter. Det går inte att i dag, den 9 december, exakt tala om hur detta problem skall lösas. Men jag tycker att interpellanterna och idrottsrörelsen kan känna sig tillfreds med det svar som regeringen genom mig här ger.

Det är mycket svårt att uppskatta i vilken utsträckning myndigheterna initierat avgiftsdebitering. Det finns uppgifter som tyder på att sådan debitering har skett i mycket ringa omfattning. Man vet alltså för närvarande inte hur stora opåräknade kostnader som idrottsföreningarna totalt drabbas av.

Detta gäller alltså frågan om retroaktiviteten.

I övrigt kan jag instämma i de vackra ord som interpellanterna här har sagt om idrottsrörelsen. Idrottsrörelsen har ett mycket stort socialt ansvar, och jag tycker att det är viktigt att vi också understödjer dess verksamhet.

När det gäller framtiden har ju Riksidrottsförbundet i sin skrivelse till regeringen framhållit att förbundet inte vill avhända sig sitt sociala ansvar. Men man menar att frågan om det sociala skyddet bör lösas i ett långsiktigt arbete, bl. a. genom privata försäkringar. I andra hand bör idrottsrörelsen ges möjlighet att växa in i ett system med arbetsgivaravgifter.

Jag tycker alltså att det är klara besked till idrottsrörelsen som interpellanterna här får, och jag vill försäkra att vi har haft och kommer att ha överläggningar med Riksidrottsförbundet. Några arbetsgrupper, som Ingrid

Hemmingsson talar om, känner jag inte till.

Sedan tycker jag att det är egendomligt när Ingrid Hemmingsson i sitt inlägg här säger att "av en slump" har regeringen kommit på detta. Slumpen skulle i så fall vara den dom som har fällts av regeringsrätten.

Anf. 23 INGRID HEMMINGSSON (m):

Herr talman! Om jag sade att det var regeringen som hade kommit på detta av en slump, så måste det vara en felsägning. Slumpen består faktiskt av, som Gertrud Sigurdsen var inne på, att just genom att det blev ett överklagande så fälldes denna dom. Det var den domen som ledde till den här skärpningen.

Det som jag tycker är mycket underligt är att detta leder till en ytterligare skärpning. Enligt uppgift har riksskatteverket gått ut med anvisningar till lokala skattemyndigheterna. Jag fick av Gertrud Sigurdsens inlägg ingen riktig klarhet i om det är på det sättet. Enligt de informationer som har gått ut skall man alltså betala avgifter på en ersättning som omfattar ca 11 000 kr. I domen handlar det om betydligt större ersättning, i alla fall 3,5 basbelopp, medan det här gällde ett halvt basbelopp. Jag vill ha reda på hur det förhåller sig.

Jag är fullt medveten om – och har hört och läst – att detta med retroaktiviteten nu inte längre skulle vara ett bekymmer. Men det var inte det som jag talade om. Det är ju bra i och för sig att man gjort den förändringen.

Men det är framtiden som det handlar om. Och jag tror att det är nödvändigt – precis som man sade i riksdagen 1977 – med en total översyn. Där får man också se på om det finns andra typer av försäkringar som bättre passar idrottens villkor. Den här frågan bör alltså behandlas i sin helhet.

Det finns faktiskt ytterligare något som talar för en översyn. Arbetsgivaravgifterna skall ju ge idrottsutövaren en social trygghet, t. ex. vid sjukdom, arbetsskada och annat sådant. Men mycket talar för att de här förmånerna endast i mindre utsträckning kommer idrottsutövaren till del, särskilt när bestämmelserna skärps så att avgift skall betalas på så låga ersättningar som 11 000 kr.

Därför vill jag fråga socialministern: Är det riktigt att man gått ut till de lokala myndigheterna med denna skärpning av domen? Det lär ha skett den 23–24 november. Avgifterna skall sedan börja betalas i januari. Jag tycker inte att regeringens besked i den här frågan är helt klart.

Anf. 24 ULLA ORRING (fp):

Herr talman! Det här är ett svårt problem som har uppkommit under hösten. Man kan säga vad man vill om hur det har uppkommit. Frågan om arbetsgivaravgifter har prövats tidigare i lägre instanser, och då har man känt en befrielse från ansvar för arbetsgivaravgift. Men nu är det fastställt att avgift skall betalas, och då skall det gälla – det instämmer också jag i.

Däremot måste jag säga att svaret är något kryptiskt och svårförståeligt. Jag vill fortfarande ställa frågan: Kommer klubbarna att kunna känna sig trygga när det gäller retroaktiviteten? Behöver de inte lägga ut de pengar som det har talats om? Kommer regeringen att kunna ge klubbarna kompensation för de kostnader som de egentligen skulle ha för arbetsgivaravgift?

Det är bra att Gertrud Sigurdsen instämmer i att idrottsrörelsen har stor

betydelse – det är bra att vi är överens om det. Men då tycker jag att Gertrud Sigurdsen mer skulle uppehålla sig vid framtiden för klubbarna. Även de kommande åren är en svår period. Man har ju spelarkontrakt som sträcker sig över flera år, och klubbarna måste också då ha möjligheter att klara av sin ekonomi. Annars måste man – som jag sade i mitt anförande – stryka något av sin verksamhet. Det vore mycket olyckligt om detta skulle gå ut över breddidrotten och knatteidrotten. De behövs för folkets och inte minst folkhälsans skull.

Anf. 25 ING-MARIE HANSSON (s):

Herr talman! Jag måste säga att jag nog tycker att jag läste svaret så klart som det gick, och det blev inte klarare vid en upprepning. Det sägs ju att man från regeringen avser att lösa frågan under 1984 och 1985 – det förstod jag från början. Jag vet inte om det var någon skillnad mellan interpellanterna på den här punkten, men nog framgick detta klart.

Däremot fick vi inget svar på hur man kommer att göra under innevarande spelperiod. Klubbarna arbetar med ett budgetår som löper efter kalenderår, medan statens budgetår börjar och slutar vid halvårsskifte. Därför kanske det ändå finns vissa möjligheter i det arbete som nu pågår med budgethanteringen – även om jag förstår att statsrådet har svårt att ge några utfästelser. Det är viktigt att detta problem beaktas vid stödet till idrottsrörelsen. Jag förstår att problemet är besvärligt, inte bara juridiskt och ekonomiskt. Det är ju ett ärende där många departement är involverade: socialdepartementet, jordbruksdepartementet, civildepartementet, som har i uppdrag att samordna folkrörelsesatsningarna, och finansdepartementet.

Jag hoppas bara att vi, med den goda vilja som regeringen visar att snabbt och effektivt lösa frågan, skall kunna ge den tryggheten åt idrottsföreningarna att de klarar den uppkomna situationen.

Anf. 26 Socialminister GERTRUD SIGURDSEN:

Herr talman! Enligt det nya uppördssystem som gäller fr. o. m. i år är föreningarna skyldiga att löpande redovisa och betala arbetsgivaravgifter. Om det inte skett, kommer de att bli skyldiga att lämna redovisning och betala senast den 1 mars 1986.

Riksförsäkringsverket och riksskatteverket har i olika skrivelser till de lokala skattemyndigheterna lämnat råd angående tillämpningen. Ersättning till idrottsmän skall i princip jämföras med anställningsinkomst, om det inte är att betrakta som kostnadsersättning. Någon särskild utredning beträffande avgiftsskyldigheten behöver inte göras när ersättningsbeloppet understiger ett halvt basbelopp, eftersom man då i regel kan utgå från att ersättningen endast varit kostnadstäckande.

Jag har litet svårt att förstå hur en av interpellanterna kan bredda debatten till att omfatta knatte- och ungdomsidrotten. Det är inte det som frågan gäller.

Jag vill återigen poängtera att jag med tillfredsställelse noterar att Riksidrottsförbundet i sin framställning till regeringen säger att det känner sitt sociala ansvar. Förbundet kommer naturligtvis att undersöka de möjligheter man har att för kommande år lösa problemet, antingen med privata

försäkringar eller också på annat sätt.

Bekymret för föreningarna är den retroaktivitet som gäller för åren 1984 och 1985. Det är på denna punkt som jag klart har redovisat att regeringen kommer att finna en lösning, så att avgifterna inte skall drabba föreningarnas kassor.

Anf. 27 INGRID HEMMINGSSON (m):

Herr talman! Jag kan inte låta bli att igen ta upp det fenomen som skärpningen av domen innebär. Nu talar Gertrud Sigurdsen om att riksförsäkringsverket och riksskatteverket har gått ut med information om att ersättningar över 11 000 kr. skall beläggas med arbetsgivaravgifter. Men regeringsrättens dom handlade inte om så små belopp, utan domen har skärpts sex gånger. Jag tycker att det är mycket underligt att detta kan ske. Har verkligen myndigheterna möjlighet att göra på det viset? Detta medför ju att det blir än mer kostsamt för idrottsföreningarna att rätta sig efter regeringsrättens dom.

Riksidrottsförbundet har sagt att det blir mycket betungande för idrottsföreningarna om de skall betala arbetsgivaravgifter för spelarsättningar. Det blir dessutom byråkratiskt och dyrbart. Därför är det rimligt att det görs en total översyn, och jag hoppas att det blir resultatet av denna diskussion.

Om vi tittar i ett av riksdagsprotokollen från 1977, finner vi att riksförsäkringsverket då, i ett yttrande över en motion som verket hade fått på remiss, sade att det bör ha gjorts en utredning om lagändring innan man genomför sådana skärpningar som vi nu diskuterar. Det kravet bör vara än mer aktuellt i dag.

Som jag sade tidigare blir kanske resultatet av den nya ordningen faktiskt bara en extrainkomst för staten. Med den skärpning av regeringsrättens dom som har skett ges inte idrottsutövarna några sociala förmåner, eftersom idrotten bara är en del av deras arbetssituation. De har också ett ordinarie arbete.

Anf. 28 ULLA ORRING (fp):

Herr talman! Jag har flertalet gånger försökt säga att det också rör sig om kommande år. Idrottsklubbarnas budgetplanering följer inte den vanliga årsrytmen, januari–december, utan deras bokslut och ekonomiska planering redovisas vid halvårsskiftet. De har alltså ett ansvar även för det kommande budgetåret, som sträcker sig till halvårsskiftet 1986.

Det är i detta sammanhang som jag tar upp frågan om knatte- och breddidrotten. Om klubbarna inte har pengar till att betala in arbetsgivaravgifter i den ordning som de skall, måste de självfallet dra in på någon annan verksamhet, som de har budgeterat och planerat för. Några inkomstförstärkningar för klubbarna finns inte att få i dagens läge. Det blir då en neddragning av sådan verksamhet som de kan dra in på. Det är stor risk att detta går ut över just bredd- och knatteidrott.

Jag tycker fortfarande att det är otillfredsställande att vi inte vet hur regeringen långsiktigt ser på denna fråga. Vi får inte något besked utöver upplysningen att Riksidrottsförbundet självt har sagt att man skall ta itu med

Prot. 1985/86:47
9 december 1985

*Om åtgärder för att
minska antalet social-
bidragstagare*

problemet och bl. a. undersöka möjligheterna att ta ut avgifterna via försäkringar. Det är det närmaste året, 1986, som inger bekymmer.

Överläggningen var härmed avslutad.

6 § Svar på interpellationerna 1985/86:48 och 49 om åtgärder för att minska antalet socialbidragstagare

Anf. 29 Socialminister GERTRUD SIGURDSEN:

Herr talman! Anita Johansson har i en interpellation frågat mig om regeringen är beredd att tillsätta en låginkomstutredning liksom att snabbt lägga fram förslag för att minska behovet av socialbidrag och hejda ökningen av antalet socialbidragstagare.

Lars-Erik Lövdén har i en interpellation frågat mig om regeringen är beredd att göra en mer genomgripande kartläggning av bristerna i välfärds-systemet och att snabbt lägga fram förslag för att minska behovet av socialbidrag.

Jag besvarar interpellationerna i ett sammanhang.

Socialbidragens omfattning har ett direkt samband med människors ekonomiska och sociala svårigheter. Det ökande antal socialbidragstagare som vi har haft under de senaste åren skall därför ses som en signal om sådana svårigheter, i landet som helhet eller inom vissa regioner eller kommuner. Olika kommuner i landet uppvisar nämligen stora skillnader i ökningstakt.

Bakom ökningen ligger många olika orsaker, som vi egentligen vet alltför litet om. Det är faktorer som var för sig är svåra att avgränsa, konkretisera och framför allt att bedöma omfattningen av. Vilka samhällsgrupper – t. ex. barnfamiljer, ensamstående, arbetslösa, ofrivilligt deltidsarbetande, studerande, flyktingar – och vilka olika åldersgrupper är det som har ökat mest bland socialbidragstagarna? Varför har de gjort det? Skillnader mellan kommunerna när det gäller regler och principer för utbetalning av socialbidrag påverkar också socialbidragens omfattning, liksom förändringar i lagstiftningen, t. ex. socialtjänstlagens tillkomst.

Realinkomsterna sjönk kraftigt under de borgerliga regeringsåren 1977–1982. År 1982 hade vi den utan jämförelse kraftigaste ökningen av antalet socialbidragstagare någonsin. Antalet socialbidragstagare ökade under år 1982 med nästan 25 %, vilket är en ökning med 82 000 människor. Ökningstakten har därefter avtagit betydligt, men utvecklingen inger ändå oro.

Arbetslösheten minskar successivt, och vi har nu de lägsta arbetslöshets-siffrorna under 1980-talet. Vi har således lyckats vända utvecklingen. Trots det har inte antalet socialbidragstagare minskat. Statens ekonomi är sådan, att vi inte kan höja de socialpolitiska stöden hur som helst. Åtgärderna måste sättas in där de bedöms mest effektiva för att minska människors behov av socialbidrag.

Problemet med den löpande socialbidragsstatistiken är bl. a. att den innehåller få uppgifter och ger få hållpunkter för en tolkning av vad som ligger bakom variationerna i socialbidragsutnyttjandet. Det saknas alltså för

närvarande praktiskt användbara metoder för att löpande inhämta denna information.

Regeringen har mot denna bakgrund den 7 november 1985 tillsatt en arbetsgrupp inom socialdepartementet med uppgift att analysera orsakerna till socialbidragens utveckling. Arbetsgruppen skall arbeta skyndsamt och redan till våren överlämna en delrapport. Arbetsgruppens arbete skall vara helt slutfört under år 1986.

Regeringen avser vidare att ta initiativ till en heltäckande fördelningspolitisk undersökning. Denna skall beskriva hur välfärden har utvecklats och fördelats under 1970- och 1980-talen. Undersökningen skall främst redovisa förändringar i de ekonomiska villkoren (löner, inkomster, förmögenhet och köpkraft) för olika grupper, men också belysa hur andra levnadsförhållanden, såsom utbildning, boende, hälsa m. m., har utvecklats. Uppdraget kommer att ges till SCB. Avsikten är att undersökningen till sina huvuddelar skall presenteras under hösten 1986 och att en slutrapport skall färdigställas våren 1987.

Dessutom tillsätts inom regeringskansliet en särskild arbetsgrupp för fördelningspolitiska frågor.

Sammantaget innebär detta att regeringen noga följer den fördelningspolitiska utvecklingen och på olika sätt snabbt inhämtar underlag för att kunna vidta effektiva åtgärder.

Anf. 30 ANITA JOHANSSON (s):

Herr talman! Jag tackar socialministern för svaret.

Självfallet kan man inte begära att socialministern i sitt svar skall kunna lägga fram någon sammanhållen analys av orsakerna till att socialbidragen ökat så snabbt under 1980-talet. Än mindre vore det rimligt att begära att man redan nu skulle få ta del av konkreta förslag till åtgärder. Jag kan emellertid ändå inte känna mig helt nöjd med svaret.

Bakgrunden till min interpellation är att det 1980 var drygt 340 000 personer i Sverige som någon gång under året fick socialbidrag och att motsvarande antal 1984 var uppe i nära 525 000 personer. Antalet har även under 1985 ökat. Detta innebär att det trots den förhållandevis gynnsamma ekonomiska utvecklingen i landet under de senaste tre åren är allt fler som fått uppleva att deras inkomster sjunkit dithän att de behöver socialbidrag för att klara sin försörjning.

Det är vidare sannolikt att det finns en eftersläpning på så sätt att när människors löpande inkomster blir för låga för att täcka de nödvändiga dagliga utgifterna tar de först till andra utvägar än att söka socialbidrag. Man tar av besparingar, man lånar av släkt och vänner eller säljer någon av sina ägodelar.

1981 var det första året som antalet socialbidragstagare ökade igen efter att ha sjunkit under 1970-talet.

En faktor som kan försvåra jämförelser mellan olika år är den nya socialtjänstlagen, som trädde i kraft 1980, vilket i många kommuner innebar en i och för sig välbehövlig ambitionshöjning.

Det som är och förblir ytterst allvarligt är emellertid att det antal personer som behöver socialbidrag ökar.

Bördorna av den ekonomiska krisen, som uppstod i Sverige under de borgerliga regeringsåren, skulle enligt arbetarrörelsens uppfattning bäras solidariskt. En solidarisk fördelning av bördorna kan emellertid inte vara förenlig med det faktum att stora grupper i samhället upplever en sjunkande levnadsstandard samtidigt som andras inkomster och förmögenheter ökar.

Herr talman! Det är oerhört påfrestande för en familj eller en enskild människa att under en längre eller kortare tid eller t. o. m. permanent vara tvungen att begära socialbidrag.

Regeringen har nyligen tillsatt en analysgrupp för att se över vilka grupper som får socialbidrag och undersöka orsakerna till att socialhjälpstagarnas antal har ökat under de senaste åren. Det tycker jag är bra. Jag tycker också att det är bra att regeringen avser att tillsätta en fördelningspolitisk undersökning. Dessa utredningars resultat ser jag verkligen fram emot.

Jag vill i detta sammanhang framhålla att det inte är tillräckligt att isolerat granska socialbidragen, utan man måste bredda denna granskning för att få reda på varför människor söker socialbidrag.

I detta sammanhang anser jag att de uppgifter som kom i slutet av förra veckan, att bostadskommittén avser att föreslå att möjligheten till bostadsbidrag för ensamstående skall återinföras, var mycket intressanta och viktiga. Vi vet att en av de grupper som ökat mest när det gäller att få socialbidrag är yngre och ensamstående. Trots att de har eller söker heltidsarbete kan de inte få sin ekonomi att gå ihop. Detta beror ofta på att dessa människor är hänvisade till att bo i nybyggda dyra bostäder i storstädernas ytterområden.

Herr talman! Jag vill understryka vikten av att åtgärder snabbt sätts in för att avhjälpa åtminstone en del av problemen. Det är alldeles klart att det är nödvändigt att något görs och att det görs skyndsamt.

Anf. 31 LARS-ERIK LÖVDÉN (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka socialministern för svaret på min interpellation.

Förra veckan gick socialarbetarna i Malmö ut i en endagsstrejk riktad mot den nya borgerliga majoriteten i Malmö, som vägrar att bevilja socialbyråerna personalförstärkningar. Socialarbetarna upplever sin situation som ytterst pressande. Deras arbetsbörda har mångdubblats under de senaste fem åren.

Socialarbetarna strejkar för att få en personalförstärkning. Det är naturligtvis en rimlig begäran. Men kravet är i sig en illustration av den orimliga utvecklingen av antalet socialbidragstagare – en utveckling som avslöjar bristerna i välfärdssamhället och som pekar på behovet av snabba fördelningspolitiska åtgärder.

Det totala antalet socialbidragstagare beräknas i år uppgå till ungefär 550 000. Det är en ökning med 200 000 sedan 1980. I Malmö är hela 12 % av befolkningen socialbidragstagare. I vissa bostadsområden i Stockholm och Malmö får 20–30 % av invånarna socialbidrag. Storstadskommunerna har drabbats hårdast av utvecklingen.

Låt mig nämna ytterligare några siffror från Malmö. År 1980 upgick socialbidragskostnaderna där till 55 milj. kr. I år beräknas kostnaden till 270 milj. kr. Det motsvarar 2:50 kr. i kommunalt skatteuttag. Antalet personer i

Malmö som någon gång under året uppburit socialbidrag ökade under samma tid från 7 % till 12 %. Fler varningssignaler än de som här nämnts behövs inte. Nu måste någonting göras snabbt.

Man kan nog slå fast att det främst är ett par faktorer som har bidragit till utvecklingen. Dessa faktorer är arbetsmarknadssituationen och reallöneutvecklingen, men också en otillräcklig uppräknig av bostadsbidragen och studiemedlen samt andra mer generella socialpolitiska brister. När det gäller de mycket stora reallöneförsämringar som drabbade breda grupper under åren 1976–1982 har en återhämtning kunnat ske i mycket liten utsträckning under de senaste två tre åren.

Allt fler ensamstående utan barn har mist sitt bostadsbidrag eller är långtidsarbetslösa. Allt fler blir också de ensamstående ungdomar i ungdomslag som inte klarar sig på en lön baserad på fyra timmars arbete per dag och som nu söker sig till socialbyråerna. Det är de slutsatser som man kan dra av statistiken och av de rapporter som kommer från kommunerna.

Jag har ställt två frågor till socialministern. Den första frågan gäller om regeringen är beredd att göra en mer genomgripande kartläggning av bristerna i välfärdssystemet.

Det är med tillfredsställelse som jag konstaterar att regeringen har gett ett positivt svar på den frågan.

Regeringen avser att ta initiativ till en heltäckande fördelningspolitisk undersökning. Dessutom säger socialministern i sitt svar att en särskild arbetsgrupp för fördelningspolitiska frågor skall tillsättas inom regeringskansliet. Det är bra att regeringen äntligen har tagit det här initiativet. Det tolkar jag som en klar fingervisning om att regeringen framöver avser att driva de fördelningspolitiska frågorna med kraft.

Den andra frågan som jag har ställt gäller om regeringen är beredd att snabbt lägga fram förslag för att minska behovet av socialbidrag. Som svar på den frågan hänvisar socialministern till den analysgrupp som regeringen har tillsatt.

Det är inget fel i att regeringen har tillsatt en analysgrupp för att analysera orsakerna till utvecklingen. Men regeringen borde redan nu, på basis av det underlag som finns, kunna sätta in fördelningspolitiska åtgärder. Vi vet att bostadsbidragen har urholkats – det gäller framför allt bostadsbidraget till ensamstående. Vi vet att det finns behov av ytterligare åtgärder mot ungdoms- och långtidsarbetslösheten. Vi vet att studiemedlen för många inte räcker till.

Min fråga till socialministern kvarstår således: Är regeringen beredd att *snabbt* lägga fram förslag för att minska behovet av socialbidrag?

Under detta anförande övertog talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 32 Förste vice talman INGEGERD TROEDSSON (m):

Herr talman! Trots oljeprishocker och trots den svåra krisen för svensk basindustri hade vi en fortlöpande minskning av antalet socialbidragstagare mellan 1976 och 1980. Sedan 1981 har vi haft en mycket kraftig ökning. Det som är särskilt oroande är att socialbidragsberoendet har fortsatt att öka

kraftigt också under högkonjunkturåren 1983, 1984 och 1985. Utvecklingen pekar på att ungefär 575 000 människor nu i slutet av 1985 är beroende av socialbidrag, jämfört med ungefär 350 000 år 1981.

Detta betyder att antalet socialbidragstagare nu är det högsta i svensk efterkrigshistoria. Först nu, efter valet, är regeringen beredd att medge detta, liksom att fördelningen av välfärden lämnar åtskilligt övrigt att önska. Utredningar skall alltså tillsättas på dessa områden.

Det finns naturligtvis inte endast *en* anledning till ökningen av socialbidragsberoendet, men det är ändå uppenbart att en betydande del av ökningen härrör från familjer som är friska, har hyggliga inkomster och inget högre önskar än att kunna försörja sig själva och de sina. Det som blir över när de allt högre skatterna har betalats räcker emellertid inte. Verkligheten är att allt fler måste söka socialbidrag för att få ihop till skatten.

Det behövs inga långdragna undersökningar för att räkna ut att t. ex. en familj med tre skolbarn, bosatt i en fyrarummare, behöver ett tillskott på ungefär 1 000 kr. i månaden i socialbidrag, även om föräldrarna tillsammans tjänar bortåt 150 000 kr. Lika lätt är det att räkna ut att de socialavgifter, inkomstskatter och indirekta skatter som betalas in på deras inkomster i detta fall uppgår till ungefär 125 000 kr. Vid beskattningen tas dock ingen som helst hänsyn till hur många som skall leva på inkomsten.

Socialbidragsberoendet är inte bara allvarligt för många människors självkänsla, utan det innebär också att allt fler hamnar i fattigdomsfällan, där varje extra inkomst helt försvinner i skatt, avtrappade bostadsbidrag och minskade socialbidrag.

Anita Johansson ville att regeringen skulle tillsätta en låginkomstutredning. Det är faktiskt betydligt angelägnare att regeringen tillsätter en högskatteutredning, med uppgift att lägga fram förslag till hur allt fler skall kunna klara sig på sin lön när skatten är betald.

Av var och en efter förmåga, åt var och en efter behov, hette det. Det är inte bara så att skattesystemet är djupt orättfärdigt och inte tar någon hänsyn till skatteförmågan. En stor del av bidragen och subventionerna tillfaller dessutom inte i första hand dem som har störst behov utan dem som lever enligt socialdemokraternas kollektivistiska ideal. Det gäller inte minst barnomsorgsstödet – det utan jämförelse största familjepolitiska stödet – vars fördelning inte på något sätt stämmer överens med ens blygsamma fördelningspolitiska ambitioner. Motsvarande gäller också alltmer dem som bor i småhus.

Arbetslösheten är en bidragande orsak till ökningen av socialbidragsberoendet, men också här slår socialministern sig för sitt bröst och påstår att regeringen har lyckats vända utvecklingen. Trots detta har antalet nyutför-säkrade arbetslösa nästan fördubblats från första halvåret av lågkonjunkturåret 1982 till första hälften av högkonjunkturåret 1985.

När det gäller de unga är utvecklingen direkt skrämmande. Regeringen har uppenbarligen varit mera inriktad på att angripa symtomen än på att vidta åtgärder för att ge de unga riktiga jobb.

Åtgärder måste sättas in där de bedöms vara mest effektiva för att minska människors behov av socialbidrag, säger socialministern. Det låter förnuftigt, men vad innebär det?

Innebär det att regeringen är beredd att tillsätta en högskatteutredning, med uppdrag att föreslå åtgärder för att successivt sänka skattetrycket, ta hänsyn till hur många som skall leva på hushållsinkomsten och på så sätt göra det möjligt för allt fler att klara sig på sin lön när skatten är dragen? Innebär det att regeringen är beredd att införa en vårdnadsersättning inom ramen för barnomsorgsstödet för att åstadkomma en rättfärdigare fördelningspolitik? Innebär det att regeringen är beredd att t. ex. genomföra lärlingsutbildning, frysa ungdomslönerna och medge generell rätt till provanställning under minst sex månader för att ge de unga en bättre chans att på den reguljära arbetsmarknaden visa vad de går för?

Vad är regeringen beredd att göra för att sätta fart på tillväxten, där Sverige intar jumboplats? All internationell erfarenhet visar att ökad tillväxt är ett av de allra bästa sätten att förbättra välståndet också bland dem som har det särskilt bekymmersamt.

Anf. 33 GERD ENGMAN (s):

Herr talman! Jag har bestämt mig för att delta i dagens debatt för att markera min oro för utvecklingen i Stockholm vad gäller antalet socialbidragstagare; framför allt i vad avser kvinnornas situation.

Jag tänker inte fördjupa mig alltför mycket i siffror och statistik, men jag vill nämna att utvecklingen i Stockholm, från september till oktober i år, inneburit att 9 % fler hushåll än tidigare erhållit socialbidrag. Man kan också konstatera att det bland socialbidragstagarna här i Stockholm finns en mycket hög andel kvinnor, både med och utan barn. Deras andel tycks öka markant. Andra fakta visar att deltidarbetslösheten ökar, dvs. fler och fler, främst kvinnor, har kortare arbetstid än de skulle vilja ha. Klyftan mellan mäns och kvinnors löner ökar igen efter att ha minskat sedan början av 1970-talet. Långtidsarbetslösheten har drabbat kvinnor i större utsträckning än män det senaste året. Detta beror på att männen i högre grad kunnat tillgodogöra sig ökad sysselsättning. Många av de här kvinnorna finns i storstadsområdena och många finns här i Stockholm. Det är inte alltför svårt att lägga ihop två och två och se orsak och verkan. Med en låg lön, för kort arbetstid eller långtidsarbetslöshet är det inte konstigt att kvinnorna utgör en stor andel av socialbidragstagarna.

Kvinnorna i Stockholm återfinns till stor del bland låginkomsttagarna. De lågavlönade har blivit de som från det sämsta utgångsläget kommit att förlora mest, relativt sett, under åren med borgerligt styre, 1976–1982, de år då bl. a. Ingegerd Troedsson satt vid rodret. Under dessa år förlorade t. ex. en låginkomsttagare utan barn 11,6 % av sin disponibla inkomst. För låginkomsttagare med barn är situationen ännu sämre. Under åren 1976–1982 förlorade de mellan 9,2 och 13,4 %. Efter 1982 har de visserligen fått tillbaka mellan 0,5 och 1,5 %, men har, trots den stora barnbidragshöjningen 1985, fått fortsatta försämringar i sin levnadsstandard.

Ensamstående kvinnor med barn är en alldeles speciellt utsatt grupp. Av dessa hade, 1984 i Stockholm, 20 % socialbidrag. Av de ensamstående kvinnorna med tre eller fler barn hade 40 % socialbidrag. Typiskt nog finns också de flesta socialbidragstagarna i Stockholm i de södra förortererna, förorter som kan klassificeras som låglöneområden. Jag tycker att det är

Prot. 1985/86:47
9 december 1985

*Om åtgärder för att
minska antalet social-
bidragstagare*

oerhört viktigt att vi, precis som interpellanterna också tryckt på, anser att grundtanken med socialbidrag skall vara att det tillgrips när människor råkar i akuta ekonomiska svårigheter. Meningen kan inte vara, och skall inte vara, att man för sin försörjning och för sitt uppehälle kontinuerligt skall uppbära socialbidrag. I sådana situationer måste vi använda oss av generella socialpolitiska medel.

Problemet är stort och omfattande, som jag ser det. Många faktorer ligger bakom den drastiska ökningen av behovet av socialbidrag, precis som socialministern påpekade i sitt svar. Många orsaker känner vi förmodligen inte till. Man skulle emellertid för kvinnornas del kunna dra några enkla slutsatser och ge några förslag till lösningar:

1. Vi måste utjämna skillnaderna i arbetstid mellan kvinnor och män.
2. Den solidariska lönepolitiken måste bestå så att låglönegrupperna får den högsta utdelningen av avtalsrörelsen.
3. Vi måste öka insatserna för att stärka kvinnornas ställning och bryta den könsuppdelade arbetsmarknaden.

Det är minsann inga lättlösta problem.

Jag menar precis som interpellanterna att det nu måste ske något snabbt. Jag är tacksam för att regeringen arbetar för högtryck med att finna lösningar på dessa problem. En låginkomstutredning kanske är en del av problemlösningen, analysgruppen en annan. En högskatteutredning av modell Troedsson är definitivt inte en lösning. Viktigast av allt måste vara att snabbt sätta in åtgärder som gör att den stora andelen socialbidragstagare i våra storstadsområden, dit jag räknar de grupper som jag som socialdemokrat vill värna om, nämligen låginkomsttagarna, i stället för på socialbidrag kan leva på sina inkomster, eventuellt kompletterade med generella socialpolitiska medel.

Viktigt är också – ur kvinnornas synpunkt – att den aviserade fördelningspolitiska undersökningen också belyser problematiken ur kvinnoperspektiv.

Anf. 34 INGA-BRITT JOHANSSON (s):

Herr talman! Trots betydande uppgång i ekonomin och en fortsatt satsning på sysselsättningsskapande åtgärder har kostnaderna för socialbidrag ökat kraftigt i Göteborg. Det finns ännu inga tecken på att trenden är på väg att brytas.

Bruttokostnaderna för kommunala sysselsättningsåtgärder kan i år beräknas till ca 400 milj. kr. De största posterna avser åtgärder för handikappade och svårplacerade samt beredskapsarbeten. Utan denna satsning skulle socialbidragskostnaderna sannolikt vara avsevärt högre än de nu för 1985 beräknade 315 milj. kr. För 1986 beräknas en ytterligare ökning i storleksordningen 25 milj. kr., och då är det värt att påpeka att vi ännu inte haft råd att gå upp till socialstyrelsens norm utan ligger ungefär mitt emellan den och existensminimum.

Från början av 1970-talet t. o. m. mitten av 1980 visar socialbidraget, som påpekats tidigare, räknat i fasta priser en svagt sjunkande trend. Därefter har kostnaderna nästan fördubblats. Orsaken till minskningen fram till 1980 är enligt Göteborgs socialförvaltning förbättringen av generella sociala förmåner som pensioner, föräldrapenning och ersättning för tillfällig vård av sjukt

barn samt utbyggnaden av barnomsorgen. Behovet av socialbidrag har därför minskat hos vissa grupper, t. ex. hushåll med barn och pensionärer. Även ett ökat antal förtidspensioneringar har bidragit till ett minskat behov av socialbidrag.

När arbetslösheten ökade 1981 förändrades de sysselsättningspolitiska åtgärderna inte i samma takt. En ökning av dessa åtgärder under 1982 och 1983 kunde inte motverka ökningen av socialbidragen. I början av 1984 medförde konjunkturförbättringen att ökningen blev mindre än tidigare år, trots att de arbetsmarknadspolitiska åtgärderna trappades ned i relativt sett snabbare takt än arbetslösheten.

Antalet hushåll i Göteborg som fick socialbidrag en eller flera gånger under året ökade med 67 % åren 1980–1984, medan antalet personer ökade med 57 %. Familjesammansättningen har således förändrats mot mindre hushåll. Jämfört med 1980 finns en klar förskjutning mot större andel hushåll utan barn. Relativt sett gäller detta ensamstående kvinnor utan barn. Gruppen ensamstående män dominerar dock fortfarande kraftigt. Ingen av dessa grupper är således hjälpt av Ingegerd Troedssons vårdnadsbidrag. Det finns för övrigt ingenting i vår socialbidragsstatistik som tyder på att påståendet att ett stort antal "vanliga" barnfamiljer, alltså där bägge föräldrarna arbetar, under senare år hamnat på en levandsstandardnivå som understiger socialbidragsnormen skulle ha någon verklighetsgrund.

I de allra flesta studier framhålls arbetslösheten som en huvudorsak till ökade socialbidragskostnader. I Göteborgsundersökningen är också gruppen långtidsarbetslösa framträdande, och 32 % av den gruppen har ingen annan försörjning än socialbidrag. Vi kan också konstatera att människor med socialmedicinska och psykiska handikapp får allt svårare att finna arbete.

För att få bättre kunskap om i vilka situationer socialbidrag utges genomfördes i Göteborg i våras en stickprovsundersökning omfattande 700 bidragsärenden. I den finner man att 80 % utgörs av ensamstående män och kvinnor, med eller utan barn. Två tredjedelar av dessa är mellan 20 och 49 år. I en tredjedel av fallen finns det barn i hushållet. Betecknande är att bidragstagarna generellt har mycket låga inkomster. Genomsnittet uppgår till 1 088 kr. i månaden. 54 % saknar helt inkomst. Här hjälper således inte moderaternas högskatteutredning.

Den sammanlagda inkomsten för hela den här undersökningsgruppen uppgick inte till mer än 600 000 kr. vilket kan jämföras med det sammanlagda utgående bidragsbeloppet, som var ca 2 miljoner.

I en genomgång av de olika faktorer som kan ha betydelse för socialbidragsutvecklingen i Göteborg pekar man bl. a. på att av de arbetslösa är en tredjedel långtidsarbetslösa. En tredjedel av de långtidsarbetslösa saknar kontantstöd från arbetslöshetsförsäkringen. Antalet personer med förtidspension är i huvudsak oförändrat, trots utvecklingen på arbetsmarknaden. Man pekar på de minskade bostadsbidragen.

Omfattande ytterligare satsningar av arbetsmarknadspolitisk karaktär skulle aktivt kunna bidra till att minska kostnaderna för socialbidragen. 12 % i den här gruppen har behov av mer omfattande rehabiliteringsåtgärder, och för många bedöms förtidspensionering vara den bästa åtgärden för att ge en tryggad försörjning.

Staten måste rimligen bära huvudansvaret för att arbeten ordnas även för olika grupper av svårplacerade och att aktiva insatser riktas mot alla delar av arbetsmarknaden. De insatser som i dag görs är otillräckliga för att ge försörjning till alla människor som ställs utanför den ordinarie arbetsmarknaden. Det gäller alltså att hitta instrument för att från socialbudgeten lyfta bort merparten av de personer som får socialbidrag av arbetsmarknadsskäl.

Herr talman! Utredningar har genomförts på många orter i landet, inte bara i storstäderna. Genom de undersökningarna har det framkommit mängder med förslag som omedelbart skulle kunna genomföras för att förbättra situationen när det gäller socialbidragsutvecklingen.

Anf. 35 Socialminister GERTRUD SIGURDSEN:

Herr talman! Låt mig först säga att socialbidrag skall vara ett komplement till övriga ekonomiska förmåner i samhället och skall lämnas då andra förmåner är otillräckliga eller inte kan utgå. Det är alltså samhällets sista skyddsnet för personer med försörjningsproblem.

Det är också viktigt att i den här debatten poängtera att det inte är någon skam att behöva söka socialbidrag – det är en rättighet som ingår i samhällets sociala trygghetssystem, allt enligt socialtjänstlagen.

Jag kan försäkra Lars-Erik Lövdén att regeringen kommer att driva de fördelningspolitiska frågorna med kraft, och jag tror vi kan vara överens om att en socialdemokratisk regering är en garanti för att så kommer att ske.

När jag lyssnar till Ingegerd Troedsson får jag uppfattningen att det är barnfamiljerna som är den stora gruppen av mottagare av socialbidrag och att det är skatterna som är den stora boven. Vad säger då statistiken om vilka grupper det är som får socialbidrag? Den största gruppen är ensamstående män utan barn: 39,5 %. Den näst största gruppen är ensamstående kvinnor utan barn: 21 %. Som tredje grupp kommer ensamstående kvinnor med barn. I gruppen ensamstående man resp. kvinna utan barn har det skett en ökning, medan det skett en motsvarande minskning – låt vara att den är liten – när det gäller barnfamiljerna.

Den typiska socialbidragstagaren är en ung person. Enligt SCB:s statistik är 44 % under 30 år, 72 % under 40 år och 25 % under 25 år.

I debatten om socialbidragen påstås att ökningen av antalet bidragstagare under de senaste åren skulle bero på att allt fler inte klarar att leva på sin lön. De heltidsarbetande i hushåll utan barn skall normalt sett aldrig behöva söka socialbidrag på grund av för låg inkomst. Men bland de 66 % av hushållen utan barn som jag har redovisat behövde socialbidrag 1984, var skälen till socialbidragsbehovet främst sociala eller arbetsmarknadsmässiga. Skälet var inte för låg lön.

Bland barnfamiljerna är det bara fyra- eller flerbarnsfamiljer och låginkomsttagare där heltidsinkomsterna kan komma i närheten eller under normerna för socialbidrag som är socialbidragstagare. Antalet fyra- eller flerbarnsfamiljer är dock endast 2,3 % av samtliga barnfamiljer i landet. 86 % av barnfamiljerna i landet utgörs av en- eller tvåbarnsfamiljer.

Det är inte aktuellt med en högskatteutredning. Ingegerd Troedsson, jag och övriga här i riksdagen är naturligtvis att betrakta som höginkomsttagare. Vi är också, utgår jag från, högskattebetalare. Det är inte i den gruppen vi

finner de socialbidragssökande.

Arbetslösheten har gått ner. Den är lägre än den varit under överskådlig tid. Vi har dock ett antal långtidsarbetslösa. Jag tror det är mycket viktigt att den arbetsgrupp som socialdepartementet har tillsatt mycket snabbt gör den nämnda analysen. Många kommuner har redan, som också interpellanterna säger, gjort genomgående analyser. Dessa skall arbetsgruppen inom departementet ta till sig, så att vi får en överblick över vilken typ av åtgärder som bör sättas in. Man kan alltså inte framlägga förslag och vidta åtgärder när man inte har en helhetsbild av på vilket område problemen finns. Vi har ju själva under debatten gett olika exempel på det vi tror är avgörande för att människor söker socialbidrag.

Snabba åtgärder måste till, har Gerd Engman m. fl. sagt. Men jag tror det är viktigt att vi först avvaktar analysgruppens arbete. I mitt svar har jag också redovisat att det skall komma en delrapport redan under våren 1986. Vi skall alltså se vad den kommer att utvisa innan vi kan presentera förslag till åtgärder.

Anf. 36 ANITA JOHANSSON (s):

Herr talman! Jag tycker det är bra att förste vice talmannen deltar i den här debatten. Det jag riktigt ilsknade till över angående socialbidragen var när jag läste Ulf Adelsöhn's inlägg på s. 3 i ett nummer av Aftonbladet. Där stod: Vad var det vi sade! Att moderaternas skatteförslag skulle vara lösningen för alla som i dag är beroende av socialbidrag är verkligen inte sant. Moderat politik skulle innebära att ännu fler fick söka socialbidrag.

Herr talman! Fru Troedsson hävdade nyss här i kammaren att en generell skattesänkning i linje med vad moderaterna föreslog i sin partimotion i våras skulle vara den bästa åtgärden för att minska antalet personer som behövde socialbidrag. Den argumentationen påminner mig om en annan diskussion där någon sade: Vi har lösningen, nu gäller det bara att hitta problemen. Moderaternas lösningar i socialpolitiska frågor är alltid en sänkning av den statliga inkomstkatten.

Men nu är det ju på det viset att de allra flesta som i dag behöver socialbidrag inte skulle få någon skattesänkning med moderaternas förslag, inte ens om det genomfördes fullt ut, dvs. om marginalskatten blev 40 %. Faktum är, herr talman, att en ensamstående måste tjäna minst 90 000 à 95 000 kr. för att inte direkt drabbas av ökad skatt enligt moderaternas förslag, det som låg här i kammaren förra vintern.

Så de ensamstående som nu får socialbidrag finge räkna på ytterligare inkomstnedskärning med moderat politik. Därutöver skulle de drabbas av ökade boendekostnader, ökade kostnader för kollektivtrafik, höjda hyror och alla de andra utgiftsökningar som moderaterna har föreslagit genom att de vill skära bort en massa statliga subventioner.

Nej, jag håller med socialministern: Garantin för drägliga förhållanden för dem som har det sämst i det här landet är en socialdemokratisk regering!

Anf. 37 LARS-ERIK LÖVDÉN (s):

Herr talman! När nu förste vice talman Ingegerd Troedsson kastar sig in i debatten, tycker jag att det klingar aningen falskt i mina öron, utifrån de

*Om åtgärder för att
minska antalet social-
bidragstagare*

upplevelser jag har från det moderata maktövertagandet i Malmö.

Visst minskar den regimen skattetrycket – kommunalskatten sänks med 75 öre – men tro inte att den skattesänkningen går oförmärkt förbi! Den får dyrt betalas av låglönegrupper, pensionärer, barnfamiljer och arbetslösa. Dagisavgifterna chockhöjs för låginkomsttagare. Hemtjänsttaxan höjs för dem som har en låg pension. Barnomsorgsutbyggnaden stoppas. Föreningar och organisationer som erhållit 10 % i bidrag från kommunen för sina lönebidragsanställningar går miste om det, vilket innebär att många föreningar och organisationer tvingas säga upp sina lönebidragsanställda.

Det här är några konsekvenser av den skattesänkning med 75 öre som den moderata regimen i Malmö nu genomför. Räkna man plus och minus, är det låglönegrupperna, de sämst ställda, som får betala, medan naturligtvis höglönegrupperna får en rejäl skattesänkning även efter det att man har betalt höjda taxor och avgifter.

Moderaterna är verkligen inga att hålla i handen när det gäller att driva en rimlig och rättfärdig fördelningspolitik.

Så några ord till Gertrud Sigurdsen. Jag sade i mitt inledningsanförande att min fråga kvarstod: Är regeringen beredd att snabbt lägga fram förslag för att minska behovet av socialbidrag? Socialministern hänvisade i sitt svar till analysgruppen, och det gjorde hon också i sitt anförande nyss.

Låt mig då omformulera frågan. Analysgruppen skall under våren avlämna en delrapport till regeringen. Är regeringen, med den delrapporten som underlag, beredd att redan till våren framlägga förslag till erforderliga åtgärder för att minska behovet av socialbidrag?

Anf. 38 Förste vice talman INGEGERD TROEDSSON (m):

Herr talman! Socialbidraget skall vara ett komplement, ett sista skyddsnet, sade socialministern, och så är det. Förvisso är det ingen skam att ta emot socialbidrag, men fru Sigurdsen nämnde inte ett ord om de allvarliga nackdelar som det innebär att uppbära socialbidrag, i och med att man den vägen lätt låses in i fattigdomsfällan, där varje krona i ökad inkomst försvinner i form av ökad skatt och minskade bostads- och socialbidrag.

Detta är ett allvarligt dilemma. Det faktum att en måndag inte mindre än fyra socialdemokrater vid sidan om mig deltar i den här debatten måste väl ändå tas som intäkt för att fler än vi är djupt oroade över utvecklingen.

Socialbidragsberoendet innebär många problem. Det krävs därför många olika åtgärder. En av dessa åtgärder är att man skall göra det möjligt för människor att leva på sin lön.

Jag finner det skrämmande att Gerd Engman uppenbarligen menar att det är världens mest naturliga sak att en familj med vanliga inkomster – en industriarbetarlön och en halv kontoristlön – som direkt och indirekt betalar 125 000 kr. i skatter och avgifter, om familjen har tre barn ändå skall vara beroende av att utöver barnbidrag och behovsprövade bostadsbidrag lyfta ungefär 1 000 kr. i månaden för att kunna hålla sig flytande. Därför är det för oss fullständigt självklart att man måste ta hänsyn till hur många som skall leva på inkomsten. Jag skulle vilja rekommendera Anita Johansson att vid tillfälle – t. ex. under jullovet – sätta sig in i vad våra skatteförslag innebär. Jag skall gärna överlämna vår lilla rapport. Man skall kunna leva på sin lön,

som innehåller en lång rad beräkningar över vad moderat skattesänkings- och besparingspolitik skulle innebära just för vanliga hushåll för att göra det möjligt för flera att klara sig på sin inkomst. Enligt uppgifter beträffande Stockholm står hushåll med arbete för 37 % av ökningen av antalet bidragshushåll. Det finns väl all anledning att se till att den som betalar skatt skall kunna klara sig på sin lön när skatten är dragen.

Inte minst när det gäller ungdomsarbetslösheten är det väl oroande att ungefär 30 000 ungdomar är beroende av ungdomslag. Eftersom de där arbetar endast halvtid, kan de inte klara sin försörjning om de har eget hushåll. Därför är det för oss oerhört väsentligt att man i stället tillgriper alla de konstruktiva metoder som kan tillgripas för att göra det möjligt för fler ungdomar att få arbete på den reguljära arbetsmarknaden.

Anf. 39 INGA-BRITT JOHANSSON (s):

Herr talman! Efter Ingegerd Troedssons anförande vill jag återigen understryka att det verkligen inte är högskatteobjekt som inger bekymmer när det gäller socialbidragen. Som jag sade tidigare var snittinkomsten bland våra socialbidragstagare 1 088 kr. i månaden. Detta innebär alltså att de har en mycket kort arbetstid, några få timmar per dag eller arbete någon dag i veckan.

Till socialministern vill jag säga att det är gott och väl att vi kommer att få förslag till våren, men det behövs olika åtgärder på olika orter. De kommuner som har genomarbetade förslag – förslag som ofta är framtagna i samarbete med länsarbetsnämnd och skola – skulle väl kunna få en chans att pröva förslagen under tiden. Det är viktigt att vi så snart som möjligt kan bryta trenden, kanske framför allt i de stora kommunerna. Handlar det om många människor, blir det svårare att senare komma till rätta med förhållandena.

Till sist vill jag säga att det är min förhoppning att socialministern tar med sig synpunkterna från den här debatten tillbaka till regeringen, eftersom många departement behöver ta del av den här diskussionen. Jag ser fram emot förslag till åtgärder som kan underlätta framtiden för dessa våra fattigaste medmänniskor.

Anf. 40 Socialminister GERTRUD SIGURDSEN:

Herr talman! Låt mig först säga till Ingegerd Troedsson att det var intressant att hon i dag intresserade sig för en ökning av socialbidragen. Tidigare under den här treårsperioden har jag i den här saken haft debatter här i kammaren, men kan inte minnas att någon moderat har deltagit med större intresse, utan det har varit fråga om andra grupper.

Det är också intressant att lyssna till Ingegerd Troedssons ordval. Hon talade om att människor är beroende av barnbidrag och ungdomslag. Barnbidrag är, som bekant, en generell åtgärd, som alla får del av, oavsett om de är hög- eller låginkomsttagare. Ungdomslagen upplever jag som någonting mycket positivt. Där får ungdomarna arbete i stället för att lyfta kontant arbetsmarknadsstöd. Jag skulle vilja veta vilka konstruktiva förslag för att få arbete på den reguljära arbetsmarknaden som Ingegerd Troedsson åsyftade och som kan ersätta de nödvändiga och viktiga arbetsmarknadspoli-

*Om åtgärder för att
minska antalet social-
bidragstagare*

tiska åtgärder som gjorts och där vi lyckats så bra. Dessutom har vi lyckats när det gäller att få in både ungdomar och andra på den reguljära arbetsmarknaden.

Om jag inte misstar mig och om inte massmedia har givit felaktiga uppgifter i sin information i fråga om moderaternas skatteförslag, så har moderaterna diskuterat att eventuellt omarbeta det skatteförslag man drev under valrörelsen, därför att det inte vann särskilt stort gehör. Jag tror att vi i denna debatt helt kan bortse från dem som är socialbidragstagare. Dessa frågor har inte med landets skattepolitik att göra. Det är andra åtgärder – arbetsmarknadspolitiska och socialpolitiska åtgärder samt sådant som gäller bostadskostnader o. d. som kommit fram under den här debatten – som vi får lov att se på.

Om Lars-Erik Lövdén tycker att det jag har framhållit är otydligt måste jag säga att jag i dag inte kan svara tydligare än jag gjort, när jag sagt att genom de arbetsgrupper vi tillsatt och genom det underlag som skaffas fram skall vi snabbt kunna vidta effektiva åtgärder. Men vi måste ha detta underlag, innan vi kan föreslå vad som skall göras.

Anf. 41 ANITA JOHANSSON (s):

Herr talman! Ingegerd Troedsson säger att jag skall sätta mig in i moderat skattepolitik, och det har jag verkligen gjort. Men det verkade under valrörelsen t. o. m. som om Ingegerd Troedssons egen partiledare inte hade klart för sig vad moderat skattepolitik skulle innebära för låginkomsttagarna. För dem som är socialhjälpstagare och *dessutom* under 25 år, herr talman, slår ju moderaterna även till med de s. k. ungdomslönerna, liksom med ersättning till a-kassa o. d. Listan skulle kunna göras mycket lång.

Slutligen barnfamiljerna, Ingegerd Troedsson. Skulle inte den av moderaterna föreslagna avdragsrätten – som vanligt när det gäller moderat politik – hjälpa de rika barnfamiljerna? De rika barnfamiljerna skulle få en kraftigt förbättrad ekonomi, om de moderata förslagen genomfördes, medan de fattiga barnfamiljerna finge dra åt svångremmen ytterligare.

Vi kan konstatera att det inte är moderat politik som skall göra någonting åt problemen för barnfamiljerna eller för socialhjälpstagarna. Därmed är inte sagt att det inte är många barnfamiljer som har det svårt att få sin ekonomi att gå ihop i dag.

Anf. 42 LARS-ERIK LÖVDÉN (s):

Herr talman! Det är inte så konstigt att man blir aningen misstänksam när moderaterna pratar fördelningspolitik. Den fördelningspolitik som moderaterna hittills stått för har verkligen inte gynnat de sämre ställda grupperna i samhället. Vi har erfarenheter från den tragiska regeringsperioden 1976–1982.

Er sammantagna politik, om man lägger ihop och drar ifrån, innebär ju en försvagad ekonomi för de sämre ställda och en förbättring för höglönegruppen och välbeställda. Det visar de förslag ni har presenterat i riksdagen, det visar också er praktiska politik, när ni fått tillfälle att genomföra den ute i kommunerna. Det gäller exempelvis Malmö, där det är de sämre ställda som får betala, medan de bättre ställda vinner på den moderata politiken.

Herr talman! Jag tolkar socialministerns svar som positivt. Jag vill än en gång understryka behovet av att åtgärder snabbt vidtas. Det är min förhoppning att analysgruppen skall avlämna sin delrapport tidigt under våren och att regeringen snart därefter – alltså redan i vår – kan lägga fram förslag till åtgärder som minskar behovet av socialbidrag ute i kommunerna.

Anf. 43 Förste vice talman INGEGERD TROEDSSON (m):

Herr talman! Jag beklagar om socialministern inte haft tillfälle att lyssna på alla de anföranden som inte minst jag hållit i denna kammare om barnfamiljernas situation och om behovet av socialbidrag. Jag beklagar också om socialministern inte tagit del av våra partimotioner under årens lopp i dessa frågor.

Barnbidrag har inte de nackdelar som inkomstprövade bidrag har. Det var också vi, Gertrud Sigurdsen, som var först att föreslå flerbarnstillägg. Men däremot är det så att de som bäst behöver en inkomstökning får i dag i allmänhet behålla minst. För dessa faller inkomstprövade bostadsbidrag bort, och då faller i många fall också socialbidragen bort. Detta är icke en socialt acceptabel politik. Därför är det viktigt att man så långt det går gör det möjligt för människor att leva på sin lön när skatten är betald. Detta skall i första hand ske genom att man tar hänsyn till hur många som skall leva på inkomsten. Vi har väckt konkreta förslag om grundavdrag för barn. Gertrud Sigurdsen kan vara helt lugn: Vi kommer att återkomma med dessa förslag. Så länge det finns en enda barnfamilj som betalar tiotusentals kronor i skatt men som trots detta är beroende av inkomstprövade socialbidrag, så länge kommer vi att verka för att man skall kunna leva på sin lön när skatten är betald.

Anita Johansson behöver nog inte bekymra sig för de rika. Jag kan tala om för Anita Johansson att de rika utan vidare redan i dag kan uppbära grundavdrag för barn. Det är bara att göra sådana fördelningar inom familjen av förmögenheten. Där är det inget problem. Men problemen finns hos många hushåll som i dag har det bekymmersamt. Anita Johansson nämnde själv att det inte är någon tendens till att beroendet av socialbidrag skulle minska. Vi vet också att allt färre i dag har den buffert som ett eget sparande innebär. Därför är det viktigt att för det första införa en skatt efter förmåga som tar hänsyn till hur många som skall leva på inkomsten, för det andra få en rättvisare barnomsorgspolitik. Att kunna välja barnomsorg för sina barn är en viktig välfärdsfråga inte minst för breda LO-grupper. Det är viktigt att ge de unga en rejäl chans att på den reguljära arbetsmarknaden visa vad de går för.

Vi har anvisat en lång rad lösningar, bl. a. lärlingsutbildning, rätt till provanställning och andra åtgärder. Vi har över huvud taget anvisat lösningar till hur man kan få fart på Sveriges ekonomi, öka välfärden och på det viset bidra till att behovet av socialbidrag minskar.

Överläggningen var härmed avslutad.

7 § Svar på interpellation 1985/86:47 om jordbrukspolitiken inriktning

Anf. 44 Jordbruksminister SVANTE LUNDKVIST:

Herr talman! Per-Ola Eriksson har frågat mig om jag är beredd att ompröva den socialdemokratiska jordbrukspolitiken i syfte att få en ny jordbrukspolitik som ställer andra krav på jordbruket ur rationaliseringssynpunkt och som tar hänsyn till en god miljö, bra livsmedelskvalitet och resurshushållning.

Att trygga alla människors rätt till en god livsmiljö och att bevara och hushålla med naturens resurser är viktiga mål för samhällets strävanden. Det råder bred enighet i vårt land om att all verksamhet i samhället måste så långt möjligt ta hänsyn till dessa mål, även om det innebär vissa kortsiktiga uppoffringar.

Det var bl. a. mot den bakgrunden som jordbrukspolitiken genom 1985 års livsmedelspolitiska beslut för första gången fick ett miljö- och resursmål. Detta mål säger att jordbruket och livsmedelsproduktionen måste ta hänsyn till kravet på en god miljö och till behovet av en långsiktig och planerad hushållning med våra naturresurser. Jordbruket skall således i möjlig utsträckning använda miljövänliga odlingsmetoder som bidrar till en god hushållning med mark, vatten och växtnäring. I rimlig utsträckning skall jordbruket bedrivas så att det bidrar till att bevara genetisk variation och värdefulla delar av fauna och flora i odlingslandskapet.

Ett viktigt mål för livsmedelspolitiken är också att konsumenterna får tillgång till livsmedel av god kvalitet till rimliga priser. Detta konsumentmål väger lika tungt som målet att jordbrukarna skall få en med andra jämförbara grupper likvärdig standard. Konsumentmålet innebär också att konsumenterna skall kunna lita på att de produktionsmetoder som används inte innebär risker för livsmedlens kvalitet eller för människors hälsa.

Det råder bred enighet i denna kammare om att familj jordbruket också i framtiden kommer att vara den dominerande företagsformen i jordbruket.

1985 års riksdagsbeslut innebar som jag ser det ett viktigt vägval: vi har börjat staka ut färdriktningen mot en livsmedelspolitik där livsmedlens kvalitet och hänsynen till djur och miljö står i förgrunden på ett helt annat sätt än tidigare.

Det innebär inte att vi bortser från kraven på effektivitet. Att alla leden i livsmedelskedjan arbetar effektivt och rationellt är en förutsättning för att såväl konsumentmålet som jordbrukets inkomstmål skall kunna uppnås. Men jag vill understryka att effektivitet inte kan bedömas enbart enligt kortsiktiga ekonomiska kriterier. Produktionsformer som leder till försurning av mark och vatten eller som ger skador och sjukdomar på våra husdjur är inte i verklig mening effektiva. Att det inte heller i alla lägen är effektivt att satsa på ökad kvantitet visar inte minst de stora överskott av jordbruksprodukter som sänker lönsamheten i jordbruket och på sikt leder till ökade priser för konsumenterna.

Redan i propositionen (1983/84:107) om forskningen, som lades fram våren 1984, uttalade jag att vi allvarligt måste överväga möjligheterna till sådana produktionsformer som med bibehållande av hög effektivitet motverkar riskerna för hälsa och miljö. Alternativen till dagens produktionsformer

bör kännetecknas av att de bevarar markens produktionsförmåga och minimerar användningen av kemikalier samt av att de är anpassade till djurens biologiska förutsättningar.

Regeringen uppdrog i juli 1984 åt skogs- och jordbrukets forskningsråd att utarbeta ett sammanhållet forskningsprogram om alternativa produktionsformer i jordbruket. Uppdraget har nu slutförts och remissbehandlats. Regeringen avser att inom kort lägga fram proposition om bl. a. denna forskning. Forskningsrådet arbetar för närvarande på regeringens uppdrag med ett sammanhållet program för livsmedelsforskning. Programmet skall redovisas senast den 1 juli 1986. Det skall omfatta en helhetssyn på livsmedelskedjan och utgå från konsumenternas krav på kvalitet hos våra livsmedel. Detta program kompletterar det jag nyss nämnde och kommer att ge oss bättre kunskaper bl. a. om sambanden mellan olika produktionsformer och matens kvalitet.

Regeringen var redan vid sitt tillträde hösten 1982 väl medveten om behovet av en jordbrukspolitik med större hänsynstagande till djur och miljö och till kraven på bra livsmedelskvalitet. En sådan politik kräver en helhetssyn på livsmedelssektorn – en samlad livsmedelspolitik. De åtgärder som vidtagits sedan hösten 1982 innebär, jämfört med 1977 års politik, en klar kursomläggning mot en livsmedelspolitik där konsumenternas krav på säker tillgång till fullgoda och hälsosamma livsmedel till rimliga priser står i centrum. En livsmedelspolitik där kvalitet och hänsyn till djur och natur väger tungt. En livsmedelspolitik där inte kostnader för stora överskott pressar ned jordbrukarnas inkomster och höjer konsumentpriserna. Vi är fast beslutna att fullfölja denna nyorientering av livsmedelspolitiken.

Anf. 45 PER-OLA ERIKSSON (c):

Herr talman! Jag ber att få tacka jordbruksministern för svaret på min interpellation.

Under hösten har inletts en ny debatt om jordbrukets villkor, djurens hälsa, miljö och livsmedelskvalitet. Ja, egentligen uppstod debatten redan under årets valrörelse. Vissa uttalanden av statsministern kan tolkas så, att han själv var missnöjd med den egna jordbrukspolitiken.

Hur som helst: Allt fler tycks nu inse hur felaktig den nuvarande inriktningen av jordbrukspolitiken är. Den leder bara till större krav på långtgående rationalisering, stordrift, som i sin tur kan skapa nya miljöproblem.

Från beredskapssynpunkt och ur regionala aspekter är den också felaktig. Det inser bönderna, konsumentgrupper och på senare tid även vissa författare.

I det miljömanifest som fyra socialdemokratiska organisationer presenterat framförs också kritik. Jag vill påstå att opinionen mot den nuvarande inriktningen av jordbrukspolitiken är mycket stark.

För oss i centern är de här nya inläggen i den jordbrukspolitiska debatten intressanta. Det visar på hur rätt vi haft i vår kritik av socialdemokratisk storskalig jordbrukspolitik.

Jag hävdar bestämt att man med dagens jordbrukspolitik inte värnar om miljön, det öppna landskapet, en lugnare rationaliseringstakt, billigare

livsmedel till bra kvalitet, resurshushållning eller decentraliserad förädlingsindustri.

I sitt svar försöker jordbruksministern, som jag ser det, göra en ny beskrivning av innehållet i den jordbrukspolitik som drevs igenom i våras. Jag tycker att man i svaret från jordbruksministern kan se att jordbrukspolitiken nu skall framställas som miljövänlig, resurshushållande och rättvis. Men, herr talman, det tycker jag inte stämmer med verkligheten och innehållet i det riksdagsbeslut som vi tog i våras. Jag tvingas nog konstatera att jordbruksministerns svar på min interpellation på flera punkter är litet mer dikt än verklighet.

I dag saknar vi faktiskt en helhetssyn på livsmedelspolitiken. Vi har behandlat endast jordbrukets del. Handeln och förädlingsindustrin är utelämnade. I stället har man satt in attackerna mot jordbruket och bönderna. Men det är bara första kedjan i länken.

Jordbruksministern säger också i sitt svar att konsumentmålet nu väger lika tungt som inkomstmålet. Jag tycker det är fel. Inkomstmålet försvann ju, medan konsumentmålet nära nog blev oförändrat. Därmed får vi automatiskt en allvarlig ekonomisk situation bland många lantbrukare här i landet, och den medför i sin tur konsekvenser för sysselsättningen, regional balans och miljö.

Jordbruksministern berör i sitt svar produktionsformerna och tycks nu ha börjat intressera sig för djurens hälsa och miljö. Det är bra, men det är väl ändå ett litet nyvaknat intresse, som jordbruksministern också visade i en TV-intervju för en tid sedan.

Om man nu håller på att tänka om tycker jag att det borde ha tagit sig uttryck i det riksdagsbeslut som vi fattade tidigare i vår.

Jag vill påstå att socialdemokraterna alltför länge har haft storskaligheten som ledstjärna, inte minst inom jordbruket. Det började märkas redan på 1960-talet.

När nu jordbruksministern antyder att dagens produktionsformer inte är bra, då tycker jag att man på flera sätt skulle låta det avspegla sig i de konkreta jordbrukspolitiska besluten, men så är det faktiskt inte. Jag tvekar inte att säga att det är en viss otakt mellan de uttalanden som jordbruksministern gör i dag och resultatet av den jordbrukspolitik som är fastlagd.

Jag vill ställa några följdfrågor till jordbruksministern:

1. Är jordbruksministern mot bakgrund av uttalandena i dag beredd att minska kraven på rationaliseringstakt, så att vi får en lugnare takt och kan behålla det kombinerade familj jordbruket och slippa industri jordbruket?
2. Delar jordbruksministern min uppfattning att stordriften ofta kan få negativa konsekvenser för djur och miljö?
3. Vilka var motiven när stora delar av livsmedelskedjan utelämnades i vår i livsmedelskommitténs betänkande och sedan i det jordbrukspolitiska beslutet?

Nu talar jordbruksministern i sitt svar om forskning och hänvisar till ett program som kommer. Hade det inte varit nödvändigt, för att få en samlad syn på hela livsmedelskedjan, att de pusselbitarna också legat med i det

beslut som vi har fattat? Genom att vi inte tar med dessa etapper riskerar vi att inte få en sammanhållen livsmedelspolitik där man tar hänsyn till miljö, produktionsbetingelser och en bättre resurshushållning och att inte få en jordbruks- och livsmedelspolitik med hänsyn tagen också till konsumenternas intresse av livsmedel till rimliga priser.

Anf. 46 Jordbruksminister SVANTE LUNDKVIST:

Herr talman! Jag undrar om Per-Ola Eriksson är ordentligt påläst när det gäller dels de direktiv som gavs till livsmedelsutredningen, dels det utredningsarbete som har genomförts. Alla dessa frågor togs upp i direktiven och sysselsatte också utredningen i dess arbete. Däremot är det klart att arbetet med att nå fram till den livsmedelspolitik som vi nu eftersträvar inte är färdigt. Det konstaterades också i vårens beslut här i riksdagen att arbetet skulle fortsätta, bl. a. när det gällde förädlingsledet och distributionsledet, för att där komplettera med ytterligare insatser.

Per-Ola Eriksson angrep, som brukligt, rationaliseringspolitiken generellt. Jag tror att vi i dag hade haft ännu större bekymmer om den rationalisering som jordbruket genomgått under ett antal år inte skulle ha kommit till stånd. Det medger vanligtvis alla som sakligt diskuterar dessa frågor. Jag konstaterar att inte minst jordbrukarna själva har varit utomordentligt positiva till att medverka till denna rationaliseringsutveckling.

Rationaliseringen var inte bara ett påfund av socialdemokratin, utan till grund för den låg en insikt som man på alla håll och kanter i stor utsträckning stod bakom. Man förstod att vi också på detta område, om vi skulle kunna påräkna en gynnsam framtid för vårt jordbruk och vår livsmedelsförsörjning, fick lov att genomföra denna typ av åtgärder.

Som bekant är medelstorleken på våra jordbruksföretag i dag ungefär 26 hektar. Det är familj jordbruket som dominerar som företagsform. Att så kommer att bli fallet även i fortsättningen har vi konstaterat när vi har diskuterat detta ämne, och det sades när riksdagen i våras fattade sitt jordbrukspolitiska beslut. Däremot har vi upplevt negativa effekter av vissa produktionsformer på såväl djur som natur, med risker i viss mån också för livsmedelskvaliteten. Men dessa frågor står just nu i centrum för våra åtgärder, vilket klart framgår också av de propositioner som har redovisats.

Det som i dag framstår som de avgörande faktorerna när det gäller våra möjligheter att uppnå en bättre lönsamhet i jordbruket är dels att vi lyckas föra en ekonomisk politik som ger oss förutsättningar att bl. a. återgå till ett rimligare ränteläge, dels att vi kommer ifrån de överskott som i dag betungar jordbrukets ekonomi. Det finns många frågeställningar att diskutera i detta sammanhang, exempelvis hur vi skall uppnå en bättre balans mellan produktion och konsumtion på animaliesidan. Sådana diskussioner pågår också i dag.

I övrigt konstaterar jag att jag i mitt svar har redovisat hur vi ser på utvecklingen framöver och de åtgärder som är nödvändiga för att fullfölja ambitionen att skapa en livsmedelspolitik, med allt vad det innebär för hela livsmedelskedjan. Jag har sett många tecken på att de som tidigare kritiserade denna ambition nu har ändrat inställning. När jag drog upp riktlinjerna för den här livsmedelspolitiska debatten var det inte någon

Prot. 1985/86:47
9 december 1985

Om jordbrukspolitiks inriktning

fullständig enighet på denna punkt, utan tvärsom mötte jag många kritiska invändningar. Jag har dock fått uppleva att flera, här i dag Per-Ola Eriksson, nu ansluter sig till åsikten att det är riktigt och nödvändigt att vi får detta stora och samlade grepp och denna breda upplägning.

Jag ser därför fram emot att vi nu, mot bakgrund av de olika problem som är med i bilden och de utsikter till lösningar som finns, skall kunna få en konstruktiv debatt, där vi i fortsättningen blickar framåt och inte bara sysselsätter oss med vad som varit haver.

Anf. 47 PER-OLA ERIKSSON (c):

Herr talman! Jag vet inte om det var av tidsbrist eller av något annat skäl som jordbruksministern inte svarade på mina följdfrågor. Jag hoppas att han finner anledning att återkomma till dem.

Jag är inte alls dåligt påläst, herr jordbruksminister. Jag har noga studerat såväl direktiven som livsmedelskommitténs betänkande och propositionen. Men jag tvingas konstatera att den helhetssyn på livsmedelskedjan som jordbruksministern nu säger att vi behöver saknades såväl i det jordbrukspolitiska beslutet som i direktiven. Man tar det i etapper och har hittills utrett bara en del.

Jag är den förste att erkänna att det är bra med det nyvaknade intresset för forskning om djurhälsa och miljö, men det är ett något sent uppvaknande. Jag tror nämligen att mycket av dessa problem bottnar i den storskalighetssyn som har präglat inte minst den tidigare förda socialdemokratiska jordbrukspolitiken. I motion 1978/79:1449 sägs:

”Särskilt inom fjäderfä- och äggproduktionen har stordriftens fördelar kommit till uttryck, vilket medför det ur konsumentsynpunkt värdefulla att produkterna fått en hög och jämn kvalitet. Äggproducerande företag som är så stora att förpackning och marknadsföring kan ske direkt från företaget har också den avgjorda fördelen att varan är absolut färsk när den går ut i handeln.”

Litet längre fram står det:

”Genom att de större företagen är lättkontrollerade och har bättre resurser att uppfylla de av myndigheter ställda kraven, torde en produktion i denna form ur många synpunkter vara att föredra.”

Min fråga till jordbruksministern är om han tar avstånd från dessa tankegångar från 1970-talet när grunden skall läggas för en ny jordbrukspolitik under resten av 1980-talet. Jag tolkar det så att det är nödvändigt för jordbruksministern att ta avstånd från dessa gamla tankegångar om det skall finnas täckning för talet om familjejordbruk, om bättre djurmiljö, om livsmedelskvalitet osv. Dessutom måste resursgivningen till jordbruket ske så att jordbruket inom ramen för minskade krav på rationaliseringar kan anpassa sig till de krav på begränsningar som miljö och resurser många gånger ställer.

Anf. 48 Jordbruksminister SVANTE LUNDKVIST:

Herr talman! Jag konstaterar att vi aldrig kan lösa några frågor genom att bara generalisera och tala om dels stora företag, dels små företag, och om nackdelar och fördelar uteslutande med den ena eller med den andra

företagsformen. Jag är för min del övertygad om att vi i det här landet även i fortsättningen kommer att ha både stora och små företag. Hur företagsformerna utvecklas kommer att vara beroende bl. a. av förutsättningarna i olika områden. Men det som hela tiden skall vara vägledande är naturligtvis att ingen produktionsform får medföra sådana negativa konsekvenser på t. ex. omsorgen om natur och djur att vi får en oförmånlig utveckling i de företagsformer vi arbetar med. Jag tror också att vi skall vara ärliga och säga att vi alltid skall vara beredda att förutsättningslöst utvärdera verksamheten och att vi skall vara en smula ödmjuka inför sådant som vi ännu inte känner till, så att vi kan ta till oss nya kunskaper och erfarenheter och på den vägen få en gynnsam utveckling för framtiden.

Jag berörde inte i mitt förra inlägg Per-Ola Erikssons påstående att inkomstmålet försvann i det jordbrukspolitiska beslutet i våras. Detta är fel. Inkomstmålet har icke försvunnit. Skillnaden är att vi i stället för den övergripande målsättningen i 1977 års jordbrukspolitiska beslut, där man slog fast att huvudsyftet med jordbrukspolitiken skulle vara inkomstutvecklingen för jordbrukarna, nu har slagit fast att huvudsyftet med jordbrukspolitiken och livsmedelspolitiken måste vara att trygga vår livsmedelsförsörjning. Detta skall ske under förutsättning dels att konsumenterna skall kunna få livsmedel av god kvalitet till rimliga priser, dels att de som arbetar i jordbruket skall kunna ha en standard som motsvarar standarden för andra grupper i samhället. Det är detta som är skillnaden.

Anf. 49 PER-OLA ERIKSSON (c):

Herr talman! Jordbruksministern säger att inga produktionsformer får medföra negativa konsekvenser, och så långt är jag beredd att hålla med honom. Men då är det också viktigt att vi får såväl en ekonomisk politik som en långsiktig jordbrukspolitik som inte leder till en situation där jordbruket får lov att använda produktionsformer och ingredienser, t. ex. kemikalier, som innebär en hård press på djur och miljö. Jag menar att dessa vackra ord om hushållning, god miljö och bättre produktionsformer måste följas av en jordbrukspolitik som leder till att dessa vackra ord får ett ordentligt innehåll.

Jag tror att vi måste slå fast fem mål för jordbrukspolitiken.

För det första: Jordbrukspolitiken måste ha till mål och syfte att trygga försörjningen av bra livsmedel i alla delar av landet.

För det andra: Jordbrukspolitiken måste vara ett instrument för att man skall nå regional balans när det gäller jord- och skogsbruk så att man skapar sysselsättning, får en bättre resurshushållning och med ett livskraftigt jordbruk bevarar en god miljö i vårt avlånga land.

För det tredje: Alla de människor som arbetar i jordbruket i hela landet måste få en med andra grupper jämförbar och likvärdig ekonomisk standard. Detta är oerhört viktigt om vi skall ha råd att behålla ett jordbruk i det här landet.

För det fjärde: Jag tror att det är viktigt att vi dämpar rationaliseringstakten så att vi inte slår ut familj jordbruket och så att vi inte steg för steg bygger oss in i ett industrijordbruk med allt längre mellan gårdarna och med allt längre mellan olika förädlingsindustrier i det här landet.

För det femte: Slutligen måste vi också tillgodose konsumenternas

önskemål om bra livsmedel till rimliga priser.

Får vi dessa mål uppfyllda behöver vi inte aktioner från författare och andra som ropar på grund av att djurmiljön är dålig, att livsmedelskvaliteten är dålig och att produkterna körs över det här avlånga landet i många typer av transporter.

Herr talman! Jag tror att det är dags att vi alla medverkar till att vi får en jordbrukspolitik som stämmer överens med vad såväl konsumenter som jordbrukare efterlyser.

Anf. 50 Jordbruksminister SVANTE LUNDKVIST:

Herr talman! Efter Per-Ola Erikssons sista inlägg måste jag säga att jag inser att han har läst på förslagen och direktiven för livsmedelspolitiken. De fem mål han räknade upp var egentligen bara verbala nyanser av vad vi skrev och uttalade i detta sammanhang i samband med riksdagsbeslutet.

Den fjärde punkten handlar om rationaliseringen och att man skall behålla familj jordbruken. Visst skall vi behålla familj jordbruken, det har vi också uttalat. Rationaliseringen fortsätter i den mån som vi finner är till fördel bl. a. för att skapa familj jordbruk. I dagens läge finns det fortfarande jordbrukare som vill köpa ytterligare en bit mark för att trygga sin försörjning inom jordbruket. Dessa jordbrukare får i dag försörja sig med hjälp av årslånga arrenden. De kanske får löfte om att få bruka ett stycke jord för att försöka trygga sin försörjning. Jag såg därför inte några problem i denna programförklaring.

Herr talman! Till slut vill jag dessutom konstatera en annan sak som var riktig i Per-Ola Erikssons anförande, nämligen att det självfallet finns ett klart samband mellan den allmänna ekonomiska politiken och utvecklingen på jordbrukets område. Den nuvarande situationen – och där förmodar jag att vi är överens om att förutsättningen för en ändring är att föra en ekonomisk politik som gör att vi kan komma fram till en rimligare räntenivå – skapades icke av den socialdemokratiska regeringen, utan den är trots allt frukten av att de borgerliga regeringarna misslyckades med att hantera den ekonomiska politiken på ett bra sätt.

Talmannen anmälde att Per-Ola Eriksson anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare inlägg.

Överläggningen var härmed avslutad.

8 § Föredrogs och hänvisades

Motionerna

1985/86:238 till försvarsutskottet

1985/86:239 till finansutskottet

9 § Föredrogs men bordlades åter

Konstitutionsutskottets betänkanden 1985/86:6 och 11

Skatteutskottets betänkande 1985/86:15

Justitieutskottets betänkande 1985/86:6
Lagutskottets betänkanden 1985/86:8 och 9
Socialförsäkringsutskottets betänkanden 1985/86:3, 4 och 9
Kulturutskottets betänkande 1985/86:8
Utbildningsutskottets betänkanden 1985/86:5 och 6
Jordbruksutskottets betänkande 1985/86:10
Näringsutskottets betänkande 1985/86:6
Arbetsmarknadsutskottets betänkande 1985/86:6

10 § Anf. 51 TALMANNEN:

Jag får meddela att på morgondagens föredragningslista uppförs utbildningsutskottets betänkande 6 främst bland två gånger bordlagda ärenden.

11 § Anmälades och bordlades

Finansutskottets betänkanden
1985/86:1 Att överföra tillverkning och utgivning av mynt till Sveriges riksbank (prop. 1985/86:4)
1985/86:2 Förlängd tillämpning av allmänna prisregleringslagen (prop. 1985/86:21)
1985/86:3 Riksdagens revisorers verksamhet budgetåret 1984/85 (redog. 1985/86:2)

Skatteutskottets betänkanden

1985/86:8 Tulltillägg (prop. 1985/86:41)
1985/86:9 Schablonavdrag för egenavgifter i inkomstlaget tjänst, m. m. (prop. 1985/86:45)
1985/86:10 Ändring i lagen om punktskatter och prisregleringsavgifter (prop. 1985/86:24)
1985/86:11 Fortsatt giltighet av lagen mot skatteflykt (prop. 1985/86:49)
1985/86:18 Allmänt ombud inom folkbokföringen (prop. 1985/86:56)

Kulturutskottets betänkanden

1985/86:9 Anslag på tilläggsbudget I (prop. 1985/86:25 delvis)
1985/86:10 Avgifter för granskning av filmer och videogram m. m. (prop. 1985/86:36)

Arbetsmarknadsutskottets betänkande

1985/86:8 Upphävande av fyra lagar på det statliga arbetsgivarområdet (prop. 1985/86:39)

Bostadsutskottets betänkanden

1985/86:3 Försöksverksamhet med samordnad länsförvaltning (prop. 1985/86:5)
1985/86:4 Översyn av länsstyrelseinstruktionen m. m.
1985/86:5 Ändring i byggnadsstadgan – skyddsanordningar på tak (prop. 1985/86:44)

Prot. 1985/86:47
9 december 1985

Meddelande om interpellation

Meddelande om frågor

1985/86:6 Fukt- och mögelskador i småhus (prop. 1985/86:48)
1985/86:7 Ändring i ledningsrättslagen och anläggningslagen (prop. 1985/86:37)
1985/86:8 Ändring i lagen om påföljder och ingripanden vid olovligt byggande m. m. (prop. 1985/86:35)

12 § Meddelande om interpellation

Meddelades att följande interpellation framställdes

den 6 december

1985/86:82 av *Ingbritt Irhammar* (c) till kommunikationsministern om ett permanent nordiskt ungdomsresekort:

I samband med världsungdomsåret 1985 infördes ett nordiskt ungdomsresekort. Kortet gäller för ungdomar under 26 år, och ger möjlighet för ungdomar att enklare och billigare resa med tåg och buss i Norden. Det finns ett motsvarande kort som gäller i flertalet av de europeiska länderna. Efterfrågan på detta kort har varit mycket stor. Antalet sålda Nordresekort har tyvärr varit litet. En viktig orsak är bristande marknadsföring.

En stor del av Sveriges ungdomsorganisationer har varit pådrivande för att kortet skulle införas. De vill uppmuntra ungdomar att resa i Norden och lära känna sina nordiska grannländer.

Det är mycket positivt att ett ungdomsresekort för Norden införts. Genom en förbättrad marknadsföring kan det fylla en viktig funktion genom att komplettera det europeiska kortet och stimulera det nordiska intresset hos ungdomar. Nordresekortet bör ses som en del i det nordiska samarbetet. Detta samarbete har lång tradition och djup förankring i de nordiska länderna. Att uppmuntra ungdomar att resa mer i Norden och att underlätta utbyte mellan föreningar, skolor och vänorter är en bra väg att vinna nya generationer för det nordiska samarbetet och den nordiska samhörighetskänslan.

Med anledning av det anförda vill jag till kommunikationsministern ställa följande fråga:

Har kommunikationsministern för avsikt att vidtaga åtgärder för att permanenta Nordresekortet och för att bättra informationen om kortet?

13 § Meddelande om frågor

Meddelades att följande frågor framställdes

den 6 december

1985/86:274 av *Börje Stensson* (fp) till jordbruksministern om användningen av rötslam inom jordbruket:

Genom spridning av rötslam från kommunala reningsverk förstörs vår

åkerjord, anser många. Det är främst den orimligt höga tillförseln av tungmetaller som successivt ger åkern försämrad kvalitet.

Flera enskilda, inte minst jordbrukare, kräver nu att slamspridningen skall stoppas.

Vilka åtgärder är jordbruksministern beredd vidta mot bakgrund av framförda farhågor och krav?

1985/86:275 av *Rune Rydén* (m) till statsrådet Bengt Göransson om bevarande av viss kyrkoruin i Lund:

Lund, en av vårt lands äldsta och finaste städer, har sedan länge aktivt engagerat sig i bevarandet av äldre byggnader och miljöer, vilka har stort kulturhistoriskt värde inte bara för staden utan även för landet. Kostnaderna för dessa angelägna bevarandeåtgärder har för kommunens del uppgått till tiotals miljoner kronor.

Under de arkeologiska undersökningarna i kvarteret S:t Clemens påträffades ruiner av en stor kyrka från 1200-talet. Lunds kommun anslog ett belopp på nära 10 milj. kr. för att bevara kyrkoruinen, och eftersom den var av stort allmänt intresse ansökte kommunen om bidrag till projektet.

Ansökan avlogs av regeringen utan att riksantikvarieämbetet hade fått den på remiss.

Jag vill därför fråga statsrådet vilka bedömningar som låg till grund för att projektet med kyrkoruinerna i Lund inte fick bidrag.

1985/86:276 av *Per Westerberg* (m) till statsrådet Anita Gradin om behandlingen av visst asylärende:

Två polska bröder Zielinskis – 14 resp. 16 år gamla – har begärt politisk asyl i Sverige. Enligt uppgifter från TT har föräldrarna fråntagits vårdnaden av bröderna genom ett polskt domstolsutslag. Invandrarverket vill utvisa bröderna till Polen. Ärendet har överlämnats till regeringen för avgörande.

Finns det några bärande skäl för ett avslag på ansökan om politisk asyl?

14 § Kammaren åtskildes kl. 15.01.

In fidem

SUNE K. JOHANSSON

/Gunborg Apelgren